

Міністерство освіти і науки України
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Філологічний факультет
Кафедра української мови

Вероніка Баньої
Віталія Папіш

НОВІТНІ НАПРЯМИ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

Навчально-методичний посібник

для студентів 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 014 Середня освіта
предметної спеціальності 014.01 Середня освіта
(Українська мова і література)
освітніх програм «Українська мова і література»,
«Українська мова і література. Англійська мова і література»

Ужгород – 2024

УДК 81(076)

Б-23,

П-17

Новітні напрями сучасного мовознавства: навчально-методичний посібник для студентів I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) освітніх програм «Українська мова і література», «Українська мова і література. Англійська мова і література» / Уклад. В.Ф. Баньої, В. А. Папіш. Ужгород, 2024. 108 с.

Навчально-методичний посібник призначений для самостійної роботи студентів I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) освітніх програм «Українська мова і література», «Українська мова і література. Англійська мова і література», які вивчають ОК «Новітні напрями сучасного мовознавства» відповідно до навчального плану. Мета видання – допомогти студентам набути навичок практичного застосування теоретичних знань.

Укладачі:

Баньої В.Ф., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету;

Папіш В.А., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови Ужгородського національного університету

Рецензенти:

Мигoliniць О.Ф., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету;

Томенчук М.В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладного мовознавства Ужгородського національного університету.

Відповідальна за випуск:

Венжинович Н.Ф., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Ужгородського національного університету

*Рекомендовано до друку Вченою радою філологічного факультету
Ужгородського національного університету,
протокол № 7 від 19 травня 2024 року*

© Баньої В.Ф.

© Папіш В.А., 2024 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУПНІ ЗАУВАЖЕННЯ	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НОВІТНІ НАПРЯМИ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА»	5
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	26
МОДУЛЬ 1	43
Практичні заняття 1-7	43-56
Перелік тем презентацій / рефератів	57
Тестові завдання для тематичного оцінювання (орієнтовні)	59
Зразок модульної контрольної роботи № 1	62
МОДУЛЬ 2	63
Практичні заняття 8-12	63-74
Перелік тем презентацій / рефератів	74
Тестові завдання для тематичного оцінювання (орієнтовні)	77
Зразок модульної контрольної роботи № 2	81
КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ	82
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	104

ВСТУПНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Навчально-методичний посібник містить необхідні матеріали для самостійної роботи здобувача освіти: робочу програму навчальної дисципліни «Новітні напрями сучасного мовознавства», рекомендовану літературу, яка доповнюється науковими студіями, запропонованими в межах виконання завдань аналітичного характеру, тематику практичних занять відповідно до робочої програми, завдання (запитання для самоконтролю, проблемні (пошукові) завдання, завдання аналітичного характеру, пов'язані з опрацюванням першоджерел), орієнтовні тестові завдання для тематичного оцінювання (першого рівня складності закритої форми, яка передбачає вибір однієї правильної відповіді), що допоможуть практично закріпити здобуті теоретичні знання, перевірити успішність засвоєння знань, інтенсифікувати самостійну роботу студентів у межах курсу «Новітні напрями сучасного мовознавства». Опрацьовуючи тести, подані в методичному посібнику, студент має змогу здійснити також самоконтроль та підготуватися для складання модульних контрольних тестових завдань, розміщених на сайті електронного навчання УжНУ (<https://e-learn.uzhnu.edu.ua/>). Запропоновані вимоги до оформлення презентації, реферату зорієнтовані щодо опрацювання навчального матеріалу та виконання індивідуальних завдань.

Загалом зміст самостійної роботи, визначений робочою програмою навчальної дисципліни, репрезентовано структурними частинами методичних матеріалів, що передбачають виконання різних завдань. Навчальний матеріал дисципліни, передбачений для засвоєння здобувачем освіти у процесі самостійної роботи, виноситься на семестровий (курсовий) контроль разом з навчальним матеріалом, що вивчався під час проведення аудиторних навчальних занять.

Уміщені навчально-методичні матеріали відповідають змістові робочої програми навчальної дисципліни «Новітні напрями сучасного мовознавства» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) освітніх програм «Українська мова і література», «Українська мова і література. Англійська мова і література», визначають загальну спрямованість курсу та обов'язковий обсяг знань, якими повинні оволодіти студенти протягом семестру.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «НОВІТНІ НАПРЯМИ СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА»

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 150	1-й	1-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
	1-й	1-й
	Лекції:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 4,5	32 год	10 год
Вид підсумкового контролю: іспит	Практичні, семінарські:	
	26 год	6 год
	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: усна	–	–
	Самостійна робота:	
	92 год	134 год

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета вивчення освітнього компонента «Новітні напрями сучасного мовознавства» – ознайомити здобувачів освіти із новітніми напрямками сучасної лінгвістики, їх методологічними й методичними особливостями, репрезентувати знання про характерні ознаки новітніх парадигм сучасного мовознавства і сформуванати розуміння щодо ролі актуальних теорій у лінгвістичній науці; удосконалити вміння й навички використовувати отриману інформацію в педагогічній діяльності в закладах загальної середньої освіти, у закладах фахової передвищої освіти, вищої освіти.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

- здатність розв'язувати складні задачі або проблеми в галузі освіти, що передбачає здійснення інновацій та/або проведення педагогічних досліджень і характеризується невизначеністю умов (ІК);
- здатність використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології у професійній діяльності (ЗК 3);
- здатність генерувати нові ідеї (креативність) та приймати обґрунтовані рішення (ЗК 6);
- здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел (ЗК 9);
- готовність до безперервного навчання та оволодіння сучасними знаннями (ЗК 11);
- здатність до формування патріотичного світогляду, розуміння принципів розвитку суспільства, визначення власної громадянської позиції (ЗК 12);
- здатність до поглиблення знань і розуміння предметної галузі та професійної діяльності (ФК 1);
- здатність використовувати інновації у професійній діяльності (ФК 2);
- здатність критично осмислювати історичні надбання, та новітні досягнення філологічної науки, необхідні для професійної та/або інноваційної діяльності вчителя (ФК 9);
- здатність оперувати методами наукового аналізу та структурування мовного й літературного матеріалу з урахуванням

- класичних і новітніх методів, прийомів, методик (ФК 10);
- здатність застосовувати поглиблені знання із мовознавства та літературознавства для вирішення професійних завдань; вільно користуватися спеціальною термінологією (ФК 12);
- здатність планувати, організовувати, виконувати та презентувати прикладне дослідження з української мови, української літератури, застосовувати елементи теоретичного й експериментального дослідження в професійній діяльності (ФК 15).

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумов вивчення навчальної дисципліни «**Новітні напрями сучасного мовознавства**» немає.

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми вивчення навчальної дисципліни «**Новітні напрями сучасного мовознавства**» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
<i>Демонструє</i> вміння використовувати цифрові освітні ресурси, інформаційні та комунікаційні технології для пошуку, обробки та обміну інформацією у професійній діяльності, презентації власних та спільних результатів, реалізації дистанційного та змішаного навчання тощо.	РН 2
<i>Демонструє</i> уміння класифікувати, упорядковувати і узагальнювати навчальний матеріал відповідно до умов навчального процесу, потреб формування ключових компетентностей та інтегрованого навчання.	РН 9

<i>Орієнтується</i> в різних мовознавчих та літературознавчих напрямках і школах, критично осмислює історичні надбання та новітні досягнення мовознавчої та літературознавчої науки, демонструє власну інтерпретацію літературних та мовних явищ.	РН 15
<i>Застосовує</i> сучасні методики й технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного здійснення професійної діяльності та забезпечення якості дослідження в галузі викладання та навчання української і літератури.	РН 17
<i>Уміє</i> застосовувати поглиблені знання з теорії української мови та літератури для вирішення професійних завдань, вільно користується спеціальною термінологією.	РН 19
<i>Здійснює</i> науковий аналіз мовного, мовленнєвого й літературного матеріалу, інтерпретує та структурує його з урахуванням доцільних методологічних принципів, формулює узагальнення на основі самостійно опрацьованих та апробованих даних.	РН 22
<i>Цінує</i> різноманіття та мультикультурність світу й здатний керуватися у своїй освітній діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу та співробітництва.	РН 23
Очікувані результати навчання	Шифр ПРН
<i>Уміє</i> добирати необхідну інформацію з різних цифрових ресурсів, критично її аналізувати й інтерпретувати, впорядковувати і презентувати, використовуючи комп'ютерні технології.	РН 2
<i>Уміє</i> класифікувати, аналізувати, узагальнювати й використовувати інформацію в навчальному процесі, застосовувати теоретичні знання про мову для вирішення проблем у педагогічній діяльності відповідно до чинних програм.	РН 9
<i>Орієнтується</i> в сучасних мовознавчих напрямках і школах, критично осмислює новітні досягнення мовознавчої науки, аналізує й застосовує основні положення лінгвістичних теорій у практичній діяльності; чітко висловлює думку щодо проблематики мовознавчого характеру, визначаючи власну позицію.	РН 15
<i>Володіє</i> методологією і методами наукового дослідження з урахуванням класичних і новітніх принципів, обирає найефективніші методи та прийоми лінгвістичних досліджень.	РН 17

Уміє використовувати здобуту інформацію, застосовуючи теоретичні знання про новітні мовознавчі парадигми, для вирішення загальнонаукових проблем та в педагогічній діяльності.	РН 19
Уміє аналізувати мовні явища з урахуванням сучасного стану мовознавчої науки, користуючись системою основних лінгвістичних понять і термінів та доцільних методологічних принципів; уміє виконувати завдання, що містять елементи проблемного пошуку.	РН 22
Цінує досягнення сучасної мовознавчої думки і здатний керуватися у своїй освітній діяльності сучасними принципами толерантності, діалогу та співробітництва.	РН 23

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Методи навчання – пояснювально-ілюстративний, евристичний, репродуктивний, дослідницький, проєктний, використання застосунку для онлайн-тестування, самостійна робота пошукового характеру.

Форми та методи оцінювання – усна та письмова з такими видами: індивідуальне опитування на практичних заняттях, перевірка проблемних завдань, оцінювання презентацій / рефератів, написання модульних робіт, тестування.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форма модульного контролю: письмова (тестування, відповідь на теоретичні питання, виконання проблемних завдань).

Форма підсумкового семестрового контролю: усний іспит.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота							Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	40	100
8	8	8	8	10	10	6		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота					Модульна контрольна робота	Сума
T8	T9	T10	T11	T12	40	100
12	12	12	12	12		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	7	42	6	42
Комп'ютерне (письмове) тестування при тематичному оцінюванні	1	8	1	8
Проектна робота (опрацювання першоджерел, презентація, постерна робота) або онлайн-курс на MOOC Prometheus: жінки та чоловіки: гендер для всіх: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:IRF+101+2015_T2	1	10	1	10
Модульна контрольна робота	1	40	1	40
Разом		100		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Модульний контроль є необхідним елементом модульно-рейтингової технології навчального процесу. Модульна контрольна робота з навчальної дисципліни «Новітні напрями сучасного мовознавства» проводиться один раз на семестр, згідно з розкладом модульних контролів, визначених навчальною частиною в межах годин, які відведені на практичні заняття. До модульної контрольної роботи допускаються здобувачі освіти, які виконали всі види практичних завдань. До початку модульної контрольної роботи

здобувачі мають мати поточні підсумкові бали за практичні заняття та самостійну роботу. Максимальна кількість балів, одержаних під час модульної контрольної роботи, становить 50 балів.

Виконання модульної контрольної роботи передбачає надання відповідей на тести та теоретичні питання, виконання практичних завдань. Робота складається з 20 тестів (тестування відбувається через систему Google Meet), двох теоретичних питань, двох проблемних завдань.

Перескладання підсумкового модульного контролю здобувачами, які отримали рейтинговий бал за модульний цикл, що відповідає незадовільній оцінці, проводиться не пізніше двох тижнів після атестаційного. Позитивні оцінки з модульного циклу не підвищуються.

Якщо здобувач набрав 60 і більше балів, то іспит може бути виставлений за результатами поточного оцінювання та модульного контролю на момент оголошення результатів. Якщо ж здобувач бажає поліпшити свою оцінку, він складає іспит за всією програмою навчальної дисципліни. При цьому в підсумковій оцінці не враховуються накопичені бали.

Здобувач вищої освіти, який не з'явився на модульну контрольну роботу, або ж його модульна оцінка становить від 0 до 34 балів, зобов'язаний скласти (перескласти) модуль до початку підсумкового контролю у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету.

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модульна контрольна робота 1		Модульна контрольна робота 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Тести	20	10	20	10
Теоретичне питання	2	20	2	20
Проблемне завдання (пізнавально-пошукове питання)	2	10	2	10
Разом		40		40

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Шкала ECTS	Диференційована шкала	Недиференційована шкала	Мінімальний бал – максимальний бал
A	Відмінно	Зараховано	90-100
B	Добре		82-89
C	Добре		74-81
D	Задовільно		64-73
E	Задовільно		60-63
FX	Незадовільно	Не зараховано	35-59
F	Незадовільно		0-34

За результатами модульного контролю визначається підсумкова рейтингова оцінка. Оцінка за іспит визначається залежно від рейтингового балу. Загальна кількість балів, яку може здобути здобувач, – 100 балів. Вони досягаються шляхом сумування результатів оцінок за всі види робіт.

Оцінку **«відмінно» (90-100 балів, A)** заслуговує здобувач, який усебічно, системно і глибоко володіє навчально-програмовим матеріалом; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях; засвоїв основну і ознайомлений з додатковою літературою, яка рекомендована програмою; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку він набуває; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особистісну позицію; самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, виявив творчі здібності і використовує їх при вивченні навчально-програмового матеріалу, проявив нахил до наукової роботи.

Оцінку **«добре» (82-89 балів, B)** заслуговує здобувач, який повністю опанував і вільно (самостійно) володіє навчально-програмовим матеріалом, застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; має здатність до самостійного пошуку інформації, а також до аналізу, постановки і розв'язування проблем професійного спрямування; під час відпо-

віді допустив деякі неточності, які самостійно виправляє, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу.

Оцінку **«добре» (74-81 бал, C)** заслуговує здобувач, який у загальному роботі виконав, але відповідає на екзамені з певною кількістю помилок; вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати на практиці, контролювати власну діяльність; опанував навчально-програмовий матеріал, успішно виконав завдання, передбачені програмою, засвоїв основну літературу, яка рекомендована програмою.

Оцінку **«задовільно» (64-73 бали, D)** заслуговує здобувач, який знає основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідно-му для подальшого навчання і використання його в майбутній професії; виконує завдання непогано, але зі значною кількістю помилок; ознайомлений з основною літературою, яка рекомендована програмою; допускає на заняттях чи екзамені помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача знаходить шляхи їх усунення.

Оцінку **«задовільно» (60-63 бали, E)** заслуговує здобувач, який володіє основним навчально-програмовим матеріалом в обсязі, необхідному для подальшого навчання й використання його в майбутній професії, а виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання мають репродуктивний характер.

Оцінка **«незадовільно» (35-59 балів, FX)** виставляється здобувачу, який виявив суттєві прогалини в знаннях основного програмового матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань.

Оцінку **«незадовільно» (35 балів, F)** виставляється здобувачу, який володіє навчальним матеріалом тільки на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів або не володіє зовсім; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не може продовжувати навчання і не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення цієї дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи здобувача протягом семестру.

До складання іспиту допускаються здобувачі вищої освіти, у яких підсумкова модульна оцінка за семестр становить не менше 35 балів і, яким зараховано всі види робіт за цей семестр.

Здобувач вищої освіти, підсумкова рейтингова оцінка якого складає від 0 до 34 балів, зобов'язаний покращити її до початку підсумкового семестрового контролю під час чергування викладачів на кафедрі у строки, визначені викладачем дисципліни та погоджені деканатом факультету. Інакше здобувач не допускається до складання іспиту і в нього виникає академічна заборгованість.

Іспит з навчальної дисципліни здобувач вищої освіти може не скласти, якщо він успішно пройшов усі модульні контролю та його влаштовує підсумкова модульна оцінка. Здобувачі вищої освіти, підсумкова модульна оцінка яких становить від 35 до 59, іспит складають обов'язково. Здобувач освіти може підвищити на заліку рейтинговий бал, при цьому, за результатами складання іспиту оцінка не може бути менша за підсумкову оцінку, яку він отримав за результатами модульних контролів.

Іспит проходить в усній формі. На іспит виносяться теоретичні, практичні завдання в обсязі навчального матеріалу. Оцінювання результатів навчання на іспиті здійснюється за 100-бальною шкалою. Оцінка за іспит заноситься у відомість обліку успішності.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1.

Тема 1. *Вступ. Лінгвометодологія як система концепцій, принципів і методів дослідження мови.* Головні наукові парадигми в історії мовознавства. Визначення наукової парадигми. Парадигмальна переорієнтація сучасного мовознавства: сучасні лінгвістичні парадигми. Об'єкт, предмет і ключові поняття лінгвометодології. Загальні методологічні принципи сучасного мовознавства. Загальнонаукові методи дослідження мови. Лінгвістичні методи, методики і прийоми дослідження: а) описовий метод; б) порівняльно-історичний метод; в) зіставний метод; г) структурний метод і його методики; г) соціолінгвістичні та психологічні методи; д) математичні методи у мовознавстві; е) нові методи аналізу мовних явищ.

Тема 2. Системно-структурний підхід до вивчення мови.

Системний характер мови. Парадигматичні, синтагматичні й ієрархічні відношення між мовними одиницями. Співвідношення системних і несистемних явищ у мові. Структура мови. Основні й проміжні рівні мови. Фонологічна система мови. Граматична система мови. Лексико-семантична система мови. Морфологічний, словотвірний та фразеологічний рівні мови. Міжрівневі категорії мови.

Тема 3. Лексична система мови в поняттях і термінах структурно-семантичної парадигми у мовознавстві. Семасіологія. Системність лексики як відкриття вітчизняної лінгвістики останньої третини ХХ століття. Методологія радянського мовознавства. Теорії лексичного значення як концептуальні уявлення про його природу й сутність. Семасіологія як галузь лінгвістичної семантики. Семасіологічний підхід до вивчення лексики. Формальне та семантичне варіювання лексеми. Лексема, семема, сема. Виділення лексико-семантичних варіантів багатозначної лексеми. Структура лексико-семантичної системи мови. Семантичне поле як спосіб здійснення системних зв'язків у лексичі. Семантичні універсали. Методи семасіології.

Тема 4. Лінгвосеміотика й ономасіологія. Лінгвосеміотика: об'єкт, предмет, становлення. Мовний знак, його природа й типологія. Моделі семіозису. П'ять лінгвосеміотичних питань. Ономасіологія. Об'єкт, предмет, головні напрями. Проблема моделювання номінативних процесів. Принципи когнітивно-ономасіологічного аналізу номінативних одиниць. Проблема мотивації у словотворі й ономасіології.

Тема 5. Психолінгвістичні аспекти вивчення мови. Психолінгвістика: витоки, об'єкт, предмет, становлення. Американські школи психолінгвістики: дескриптивізм і генеративізм. Тенденції розвитку сучасної української психолінгвістики (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). Проблема породження (продукування) мовлення. Мова і мислення. Проблема сприйняття й розуміння мовлення та тексту. Проблема онтогенезу мовлення. Внутрішня структура психолінгвістики й міждисциплінарні зв'язки.

Тема 6. Етнолінгвістика та лінгвокультурологія. Проблема об'єкта та предмета етнолінгвістики. Етнолінгвістика в колі інших наукових галузей і лінгвістичних дисциплін. Витоки етнопси-

холінгвістики й лінгвокультурології, їхнє становлення. Гіпотеза лінгвістичної відносності, її слабкі варіанти й альтернативні теорії співвідношення мови та мислення (етнічної свідомості). Проблема етносу, його ознак й етнічної ідентичності в етнолінгвістиці. Психологічні параметри етнічної ідентичності. Проблема співвідношення мови й культури. Культурна ідентичність. Етнокультурна компетенція та її складники. Проблеми інкультурації й акультурації. Культурний шок. Проблеми міжкультурної комунікації.

Тема 7. Мовна картина світу як об'єкт лінгвокультурологічного вивчення. Історія становлення поняття «мовна картина світу». «Вузке» та «широке» розуміння цього поняття. Типологія картин світу. Співвідношення наукової та мовної картин світу. Чинники, що детермінують феномен національно-мовних картин світу. Структура національно-мовних картин світу. Етнічна культура як генеруючий чинник утворення національно-мовних картин світу. Співвідношення понять «мова» та «культура». Етноцентризм як соціально-психологічний та мовний феномен.

МОДУЛЬ 2.

Тема 8. Соціолінгвістичний аспект вивчення мови. Соціолінгвістика, предмет, об'єкт, витоки. Становлення соціолінгвістики. Напрями сучасних соціолінгвістичних досліджень. Проблема соціальної диференціації мови. Форми існування, соціальні різновиди мови і форми міксації мов. Проблема мовної ситуації. Мовні контакти. Диглосія і білінгвізм (полілінгвізм). Проблема мовної норми та варіативності. Проблема колективного вибору мови. Мовна політика. Проблема мови і влади. Політична лінгвістика. Лінгвогендерологія. Інтерлінгвістика. Міжнародні мови. Методи соціолінгвістичних досліджень.

Тема 9. Когнітивна лінгвістика та лінгвоконцептологія. Предмет, об'єкт, витоки когнітивної лінгвістики. Завдання, принципи й напрями когнітивної лінгвістики. Проблема категоризації в когнітивній лінгвістиці. Когнітивне моделювання. Лінгвоконцептологія: завдання та головні поняття. Концепт як центральне поняття сучасної антропологічної лінгвістики. Проблема концепту в сучасній лінгвістиці. Співвідношення термінів «концепт», «поняття», «значення». Структура концепту як гетерогенного ментального утворення. Концепт як основна складова мовної картини світу. Ме-

тодика концептуального аналізу. Методика опису концепту в науковому дослідженні. Когнітивний аспект синтаксису.

Тема 10. Текстово-дискурсивний підхід до вивчення мови // лінгвістика тексту. Предмет, об'єкт, становлення лінгвістики тексту. Напрями лінгвістики тексту. Текст і текстема: проблема дефініції. Проблема категорійної ієрархії тексту. Типологія текстових категорій. Проблема контексту. Імпліцитний план тексту. Визначення дискурсу в сучасній лінгвістиці. Співвідношення понять «текст» і «дискурс» у мовознавстві. Структура і типологія дискурсу. Дискурсологія: напрями розвитку й суміжні дисципліни. Герменевтика. Герменевтичні техніки. Проблеми інтерпретації тексту. Методи дослідження тексту. Дискурс-аналіз як новітній метод лінгвістичних досліджень.

Тема 11. Комунікативний аспект вивчення мови. Комунікативна лінгвістика. Комунікативна лінгвістика як новий напрям сучасних мовознавчих досліджень. Предмет, об'єкт і становлення комунікативної лінгвістики. Основні категорії комунікативної лінгвістики. Комунікативна ситуація, комунікативний акт, дискурс. Проблема моделювання комунікації. Складники комунікативної ситуації як дискурсу. Структурні характеристики стандартної комунікативної ситуації. Лінгвопрагматика. Закони та правила комунікативної взаємодії. Проблема зразків мовної комунікації. Сутність мовленнєвого жанру як категорії комунікації. Комунікативні стратегії і тактики як комунікативні категорії. Пресупозиція як універсальна категорія комунікативної ситуації. Мовна особистість: комунікативна компетенція та мовленнєва поведінка. Соціальні ролі комунікантів у міжособистісній комунікації. Лінгвістична генологія (лінгвогенристика). Паравербальні засоби мовної комунікації. Витоки та сучасний стан досліджень невербальних компонентів комунікації.

Тема 12. Прикладна лінгвістика. Покликання прикладної лінгвістики та напрями її досліджень. Прикладна фонетика. Прикладні напрями комп'ютерної лінгвістики. Комп'ютерна лексикографія. Прикладний аспект термінознавства. Корпусна лінгвістика. Прикладне спрямування перекладознавства. Прикладне спрямування патопсихолінгвістики. Судова (кримінальна) лінгвістика. Прикладне значення розробки проблем комунікативного впливу. Нейролінгвістичне програмування.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	П	с.р.		л	п	с.р.
1	2	3	4	7	8	9	10	13
МОДУЛЬ 1.								
Тема 1. Вступ. Лінгвометодологія як система концепцій, принципів і методів дослідження мови.	11	2	2	7	7	2		8
Тема 2. Системно-структурний підхід до вивчення мови.	11	2	2	7	14		2	10
Тема 3. Лексична система мови в поняттях і термінах структурно-семантичної парадигми у мовознавстві. Семасіологія.	11	2	2	7	14			12
Тема 4. Лінгвосеміотика й ономасіологія.	11	2	2	7	6		2	12
Тема 5. Психолінгвістичні аспекти вивчення мови.	13	2	2	9	6	2		10
Тема 6. Етнолінгвістика та лінгвокультурологія.	13	4	2	7	6	2		10
Тема 7. Мовна картина світу як об'єкт лінгвокультурологічного вивчення.	11	2	2	7	6			10
Разом за модулем 1	81	16	14	51	82	6	4	72
МОДУЛЬ 2.								
Тема 8. Соціолінгвістичний аспект вивчення мови.	14	4	2	8	14	2		12

Тема 9. Когнітивна лінгвістика та лінгвоконцептологія.	14	4	2	8	14	2		12
Тема 10. Текстово-дискурсивний підхід до вивчення мови // лінгвістика тексту.	12	2	2	8	14			14
Тема 11. Комунікативний аспект вивчення мови. Комунікативна лінгвістика.	17	4	4	9	14		2	12
Тема 12. Прикладна лінгвістика	12	2	2	8	12			12
Разом за модулем 2	69	16	12	41	68	4	2	62
Усього годин	150	32	26	92	150	10	6	134

6.3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна форма	Кількість годин заочна форма
1.	Вступ. Лінгвометодологія як система концепцій, принципів і методів дослідження мови.	2	-
2.	Системно-структурний підхід до вивчення мови.	2	2
3.	Лексична система мови в поняттях і термінах структурно-семантичної парадигми у мовознавстві. Семасіологія.	2	-
4.	Лінгвосеміотика й ономасіологія.	2	2
5.	Психолінгвістичні аспекти вивчення мови.	2	-
6.	Етнолінгвістика та лінгвокультурологія.	2	-
7.	Мовна картина світу як об'єкт лінгвокультурологічного вивчення.	2	-

8.	Соціолінгвістичний аспект вивчення мови.	2	-
9.	Когнітивна лінгвістика та лінгво-концептологія.	2	-
10.	Текстово-дискурсивний підхід до вивчення мови // лінгвістика тексту.	2	-
11.	Комунікативний аспект вивчення мови. Комунікативна лінгвістика.	4	2
12.	Прикладна лінгвістика.	2	-
	Разом	26	6

6.4. Самостійна робота

Самостійна робота здобувачів передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу, вивчення окремих тем, питань, що не були розглянуті в курсі лекцій, конспектування навчально-методичної літератури. Ефективність самостійної роботи здобувача викладач виявляє під час тематичного опитування на практичних заняттях, перевірки конспектів тощо та відображає в загальній оцінці за тему і модуль.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин денна форма	Кількість годин заочна форма
1.	Вступ. Лінгвометодологія як система концепцій, принципів і методів дослідження мови. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 10–69.</i>	7	8
2.	Системно-структурний підхід до вивчення мови. <i>Опрацювати матеріали підручника Голубовська, І.О., Корольов, І.Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики. Київ: ВПЦ “Київський університет”. 2011. С.96–118.</i>	7	10

3.	Лексична система мови в поняттях і термінах структурно-семантичної парадигми у мовознавстві. Семасіологія. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 70–119.</i>	7	12
4.	Лінгвосеміотика й ономасіологія. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 120–187.</i>	7	12
5.	Психолінгвістичні аспекти вивчення мови. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 188–251.</i>	9	10
6.	Етнолінгвістика та лінгвокультурологія. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С.252–315.</i>	7	10
7.	Мовна картина світу як об'єкт лінгвокультурологічного вивчення. <i>Опрацювати матеріали підручника Опрацювати матеріали підручника Голубовська, І.О., Корольов, І.Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики. Київ: ВПЦ “Київський університет”. 2011. С. 60–95.</i>	7	10
8.	Соціолінгвістичний аспект вивчення мови. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 316–364.</i>	8	12
9.	Когнітивна лінгвістика та лінгвоконцептологія. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С.365–481.</i>	8	12

10.	Текстово-дискурсивний підхід до вивчення мови // лінгвістика тексту. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 482–549.</i>	8	14
11.	Комунікативний аспект вивчення мови. Комунікативна лінгвістика. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 550–639.</i>	9	12
12.	Прикладна лінгвістика. <i>Опрацювати матеріали підручника Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 640–710.</i>	8	12
	Разом	92	134

6.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання призначені для відпрацювання пропущених занять через хворобу здобувача або іншу поважну причину, а також мають на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які здобувачі отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці, формування сталих навичок фахівця-педагога.

1. Виконання завдань за матеріалами методичного посібника.
2. Виконання проєктної роботи.
3. Створення презентацій / постерів (відповідно до тем лінгвістичних досліджень).

Вимоги до виконання й оформлення індивідуального завдання: 1. Обсяг виконаного завдання 15-20 слайдів презентації; 2. Структура кожного виду робіт (зміст, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо є); список використаної літератури).

Тематика лінгвістичних досліджень

1. Основні парадигми досліджень сучасної лінгвістики.
2. Методи лінгвістичного дослідження.
3. Предмет та об'єкт комунікативної лінгвістики.
4. Основні поняття когнітивної лінгвістики.
5. Напрями дослідження когнітивної лінгвістики.
6. Особливості лінгвокультурологічних досліджень мови.
7. Зіставні дослідження мовознавства.
8. Об'єкти вивчення інтернет-лінгвістики.
9. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі комунікативної лінгвістики.
10. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі лінгвокультурології.
11. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі Інтернет-лінгвістики.
12. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі зіставної лексикології.
13. Теорія семантичних прототипів.
14. Предмет дослідження когнітивної науки та когнітивної лінгвістики.
15. Школи когнітивної лінгвістики в Європі, Америці, Україні.
16. Вплив когнітивних досліджень на вивчення характеру взаємодії мови і мислення.
17. Поняття «категоризація» та «концептуалізація».
18. Дефініції «поняття» та «концепт»: спільне й відмінне.
19. Механізми формування словесних образів у художньому тексті.
20. Структура концепту в лінгвістиці.
21. Об'єкт концептуального аналізу.
22. Класифікації концептів.
23. Концепт граматичного числа.
24. Когнітивна граматики Р. Ленекера.
25. Еволюція класичної теорії категорій.
26. Дослідження Л. Вітгенштайна в когнітивній лінгвістиці.
27. Прототиповий підхід до формування категорій.

28. Функційно-семіологічний підхід дослідження процесів функціональної категоризації слова у висловлюванні.
29. Експресивні засоби та стилістичні прийоми архітекτονіки художнього твору.
30. Когнітивні моделі за класифікацією Дж. Лакоффа.
31. Базові поняття комунікативної лінгвістики.
32. Моделі комунікації.
33. Сутність комунікативної діяльності.
34. Основні ознаки найбільш важливих форм спілкування.
35. Комунікативний акт та його складові.
36. Закони успішної комунікації.
37. Невербальні компоненти комунікативної діяльності.
38. Зв'язок мови, культури та мовлення.
39. Предмет та об'єкт міжкультурної комунікації.
40. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у комунікативній лінгвістиці.
41. Новітні засоби комунікації та їхня характеристика.
42. Соціолінгвістика як наукова дисципліна.
43. Основні напрями соціолінгвістичних досліджень.
44. Розвиток соціолінгвістики в США.
45. Стан соціолінгвістичних досліджень у Німеччині.
46. Мовна ситуація в Україні.
47. Гендерний аспект лінгвістичного пошуку.
48. Поняття «мовний сексизм».
49. Політична лінгвістика як наукова дисципліна.
50. Теоретичне підґрунтя політичної лінгвістики.
51. Етапи розвитку політичної лінгвістики.
52. Особливості політичної мови.
53. Основні принципи мовної політики.
54. Метафоричні моделі в німецькому політичному дискурсі.
55. Провідні методи дослідження політичної лінгвістики.
56. Роль гендерної лінгвістики в навчально-виховному процесі української школи.
57. Політична лінгвістика як механізм маніпуляції масовою свідомістю громадян.
58. Лінгвістичні портали: історія та сьогодення.
59. Корпусна лінгвістика як наукова дисципліна.

60. Основні напрями корпусних досліджень.
61. Корпус текстів та їхня класифікація.
62. Корпусна лінгвістика в США.
63. Етапи становлення корпусної лінгвістики у Німеччині.
64. Корпусна лінгвістика в Україні.
65. Типологія текстів у корпусній лінгвістиці.
66. Головні ознаки корпусного аналізу.
67. Комп'ютерна лексикографія.
68. Завдання комп'ютерної лексикографії.
69. Переваги корпусної лексикографії.
70. Принципи мовної політики.
71. Метафоричні моделі в німецькому політичному дискурсі.
72. Поняття «художній дискурс» та «лінгвопрагматика».
73. Зв'язок лінгвопрагматики з іншими гуманітарними науками.
74. Етапи розвитку лінгвопрагматики.
75. Теорія мовленнєвих актів.
76. Класифікації мовленнєвих актів.
77. Теорія імплікатур.
78. Типи імплікатур.
79. Тригери імплікатур у художньому дискурсі.
80. Прагматика стратегій і тактик спілкування.
81. Закони ефективного спілкування

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Технічні засоби: офісні додатки, електронне тестування в Google Meet.

Обладнання: персональний комп'ютер, мультимедійний проєктор.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Голубовська, І.О., Корольов, І.Р. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики. Київ: ВПЦ “Київський університет”. 2011. 242 с.
2. Загнітко А.П. Теорії сучасних лінгвістичних вчень: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 528 с.
3. Ковбасюк Л.А., Романова Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: навч.-метод. посіб. 2-е вид., перер. й доп. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 148 с.
4. Межов О.Г. Сучасна лінгвістика в контексті інтеграції наук: методичні рекомендації для підготовки магістрів. Луцьк: ФОП Іванюк В.П., 2023. 52 с.
5. Межов О.Г. Теоретичні та прикладні аспекти вивчення мови: методичні рекомендації для підготовки магістрів спеціальності 014 «Середня освіта» освітньої програми «Українська мова та література. Світова література». Луцьк: ФОП Іванюк В.П., 2022. 96 с.
6. Папіш В.А. Лінгвопсихоакцентуація елітарної мовної особистості: теорія, історія, дискурсивна практика: монографія / передне слово, наук. ред. проф. Т.А. Космеди. Вінниця–Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 456 с.
7. Папіш В. Багатоаспектне дослідження мовної особистості: актуалізація психолінгвістичних параметрів. *Slavia orientalis*. 2022. Т. LXXI. № 4. S. 835–849.
8. Папіш В. Проблема інтерпретації термінів *idiosztily* та *idiolekt* у сучасному мовознавстві: психолінгвістичний аспект. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Hungary: Akadémiai Kiadó, 2021. Т. 66. № 2. С. 403–412.
9. Папіш В. Текст у психолінгвістиці: аспектуальні узагальнення та лінгвопсихоакцентуаційні виміри художнього тексту українських вишуканих мовних особистостей. *Theoria et historia scientiarum*. Toruń, 2021. Vol. XVIII. С. 7–25.
10. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

Додаткова

1. Алексеевко Н.М., Бутко Л.В., Сізова К.Л., Шабуніна В.В. Лінгвістичний аналіз тексту. Кременчук : КНУ ім. М. Остроградського, 2018. 243 с.
2. Артеменко А.І. Прагматичні перепитування як комунікативна одиниця. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика*. 2018. Вип. 34. Ч. 2. С. 9-12.
3. Архангельська А. Термінний апарат сучасної лінгвогендерології: проблеми і перспективи становлення. *Людина. Комп'ютер. Комунікація*. 2015. С. 91-94.
4. Балабан О.О. Когнітивно-семантична універсалія як категорія когнітивної семантики. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. V (40), 144. С. 19-22.
5. Баландіна Н. Методологічне підґрунтя дослідження мовних стереотипів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: «Лінгвістика». 2006. Вип. 5. С. 316-321.
6. Баньої В.Ф., Петруляк Н.М. Символьні значення компонентів-остеонімів у структурі діалектних фразеологізмів (на матеріалі говірки села Руські Комарівці Ужгородського району Закарпатської області). Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 16(84). С. 85–88.
7. Баньої В.Ф., Петруляк Н.М. Соматизми у складі фразеологізмів говірки села Руські Комарівці Ужгородського району Закарпатської області: *етнолінгвістичний аспект*. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Випуск 3 (43). Ужгород, 2020. С. 39-48.
8. Баньої В.Ф., Харківська О.В. Символьне наповнення зоокомпонентів *віл, бик, бугай, корова, теля* у структурі фразеологізмів літературного і говіркового мовлення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 63, том 1, 2023. С. 138-143.
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. 2-е вид., доповн. Київ: Академія, 2009. 376 с.
10. Бацевич Ф.С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень: підручник. Київ: Академія, 2008. 240 с. (Альма-матер).
11. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підручник. Київ: Академія, 2011. 304 с.

12. Безугла Л. Мовленнєвоактовий аналіз у прагмапоетиці. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2020. Вип. 187. С. 307–314.
13. Безугла Л.Р. (заг. ред.). Від слова до діла: лінгвопрагматика дискурсу. Вінниця : Нова Книга, 2020. 368 с.
14. Белехова Л.І. Словесний поетичний образ у когнітивній парадигмі: огляд робіт американських лінгвістів. *Філологічні студії*. 2001. № 2. С. 24–31.
15. Белехова, Л.І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Київ, 2002. 36 с.
16. Белехова Л.І. Сучасний підхід до інтерпретації художнього тексту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика»*. 2006. Вип. 4. С. 288–292.
17. Белова А.Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2004. № 10. С. 11–16.
18. Белова М.О. Культурно маркована лексика як засіб об'єктивації концепту СТАТУС (на матеріалі британського художнього дискурсу). *Лінгвістичні дослідження*. 54. Вип. 1. 2021. С. 197–212.
19. Бобкова Т.В. Українська корпусна лексикографія: основні етапи й тенденції розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Вип. 49. С. 267–270.
20. Богдан С.К., Приходько Н.С. Особливості лінгвостилістичного аналізу тексту і алгоритм його виконання. *Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури: міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 16-17 серпня 2019 року.* / Одеса. Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2019. С. 83–87.
21. Бондаренко А.І. Лінгвокультурологія: навчально-методичний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 197 с.
22. Борзенко С., Бабаєва Л. Формування когнітивної та комунікативної компетенції в іншомовній аудиторії шляхом лінгвістичного аналізу художнього тексту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика»*. 2006. Вип. 4. С. 212–215.

23. Бялик В. Антропологічний зміст інформаційної мовної картини світу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2016. Вип. 146. С. 3-8.
24. Венжинович Н. Фраземіка української літературної мови в контексті когнітології та лінгвокультурології: монографія. Ужгород: ФОП Сабов А.М., 2018. 463 с.
25. Воробйова О.П. Когнітивна поетика: здобутки і перспективи. *Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна*. 2004. Вип. №635. С. 18–22.
26. Гайдаєнко І. Канали комунікації та лексичні засоби їх вираження (на матеріала назв чуттєвої сфери). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Лінгвістика”*. 2007. Вип. 5. С. 174–180
27. Гапченко О. Когнітивні аспекти метонімії. *Українське мовознавство*. 2016. №1(46). С. 53–65.
28. Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика: кол. монографія. Харків–Дрогобич, 2014. 470 с.
29. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК). URL: <http://uacorpus.org/Kyiv/ua> (дата звернення: 15.12.2021)
30. Гнятковська О. Гендерна специфіка реалізації категорії темпоральності в Я-висловленнях художнього дискурсу. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 720. С. 3-10.
31. Голобородько К.Ю. Когнітивна лінгвістика: дослідницький інструментарій та моделювання концептосфери митця. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика»*. 2006. Вип. 4. С. 295-300.
32. Голощук Л.С. Історичні передумови розвитку корпусної лінгвістики. *Web of Scholar*. 2017. № 6 (15). С. 80-84.
33. Горошко О.І. Становлення інформаційного суспільства як фактор трансформації гендерного дискурсу. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету*. 2008. С. 6-11.
34. Громовенко В.В. Генезис політичної лінгвістики як самостійної науки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2014. 11, 1. С. 112-115.

35. Демська О. Вступ до лексикографії. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
36. Демська-Кульчицька О.М. Базові поняття корпусної лінгвістики. *Українська мова*. 2003. №1. С. 42–47.
37. Демська-Кульчицька О. Основи національного корпусу української мови : монографія. Київ: Інститут української мови національної академії наук України, 2005. 218 с.
38. Денисова С.П. Картина світу та суміжні поняття в зіставних дослідженнях. *Проблеми зіставної семантики*. 2007. Вип. 8. С. 9–15.
39. Добровольська М.Б. Поняття імпліцитності та імпліцитної оцінки в лінгвістиці. *Львівський філологічний часопис*. 2019. № 5. С. 55-59. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/philology/article/%20view/1173/1142>
40. Дружененко Р.С. Етнолінгвістичний аспект аналізу тексту (фрагмент лекції для студентів-філологів): збірник наукових праць. 2011. Т. 1, № 60 (2011). С. 88–93.
41. Дука М. Типологія невербальних засобів комунікації для формування лінгвосоціокультурної компетентності у процесі англomовного читання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. Вип. 4. С. 243-252
42. Дяків Х. Інтеракціональна лінгвістика у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Комунікація у сучасному соціумі*: матеріал. II Міжнар. наук.-практ. конф. Львів, 8 червня 2018 р. / за ред. Н. Микитенко, Л. Морської, Т. Яхонтової. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 22–23.
43. Емірсуїнова Г.І. Лексикон сучасного фемінізму (на матеріалі англійської мови): Автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2003. 18 с.
44. Жаботинська С.А. Лексичні поля й нелінійна динаміка когнітивних структур. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2011. Вип. 52. С. 1–11.
45. Жаботинська С.А. Типи онтологій для наративних концептів (на матеріалі медійного наративного концепту COVID-19). *Виклики та парадокси соціальної взаємодії в постмодерному світі: лінгвістичні та психологічні аспекти*: матеріали II Міжнародної науково-практичної

- конференції, 15-16 квітня 2021 р./ Луцьк: Волинський нац. ун-т імені Лесі Українки. С. 17-21.
46. Жайворонок В.В. Проблема концептуальної картини світу та мовного її відображення. *Культура народів Причорномор'я*. 2002. 32. С. 51–53.
 47. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
 48. Жінки та чоловіки: гендер для всіх: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:IRF+101+2015_T2
 49. Жуковська В.В. Вступ до корпусної лінгвістики: навчальний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 142 с.
 50. Жуковська В.В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційно-дослідницький інструментарій сучасного мовознавства. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70). № 3. Ч. 1. С. 113-119.
 51. Завальська Л.В. Принципи лінгвопрагматичного аналізу політичного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. № 38, 3. С. 62-64.
 52. Загнітко А., Богданова, І. Лінгвокультурологія. Вінниця: ДонДУ ім. В. Стуса, 2017. 287 с.
 53. Загнітко А., Кудрейко, І. Соціолінгвістика: предметно-понятійний апарат. *Вісник Львівського ун-ту. Серія «Філологія»*. 2009. Вип. 46. Ч. 1. С. 16-25.
 54. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. Донецьк: ДонНУ, 2012.
 55. Загнітко А.П. Сучасні лінгвістичні теорії: монографія. Вид. 2-ге, випр. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 219 с.
 56. Заборна М.С. Лінгвопрагматичні виміри дихотомічної природи мотиву як тестової категорії крізь призму літературного факту. *Лінгвістичні дослідження*. 2021. Вип. 54, 1. С. 76-88.
 57. Засекіна Л.В., Засекін С.В. Вступ до психолінгвістики: навчальний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2002. 168 с.
 58. Іванова О.В. Основи укладання галузевих глосаріїв. Курс лекцій. Навчальний посібник. Київ: ЦП «Компринт», 2016. 228 с.

59. Ільєнко О.Л., Шумейко Л.В. Характеристика мовної особистості президента США Дональда Трампа. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*. 2020. Вип. 23. С. 170-178.
60. Карпіловська Є.А. Корпусна лінгвістика. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. ред. І.М. Дзюба та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=5251
61. Карпенко В.С. Вступ до філософії мови. Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2010. 48 с.
62. Каталог посилань з корпусної лінгвістики. URL: http://www.bmanuel.org/clr/clr2_tt.html
63. Ковбасюк Л.А. Топоніми з компонентом «кольороназва» у німецькій та англійській мовах. *Проблеми зіставної семантики*. 2007. Вип. 8. С. 182–188.
64. Ковбасюк Л.А. Фразеологічні одиниці з компонентом «кольороназва» як елементи національно-мовної картини світу (на матеріалі німецької та англійської мов). *Проблеми зіставної семантики*. 2005. Вип. 7. С. 267–273.
65. Ковтанюк М. Розмежування термінів «концепт» і «поняття» в лінгвістичних дослідженнях. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2003. Вип. 155. С. 3-7.
66. Когнітологія та концептологія в лінгвістичному висвітленні: навчальний посібник / Н.В. Слухай, О.С. Снитко, Т.П. Вільчинська. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 367 с.
67. Колегаєва І.М. Вербалізований концепт як об'єкт наукового опису. Одеська лінгвістична школа: кола реконструкцій: колект. моногр. / за заг. ред. Ковалевської Т.Ю. Одеса: ПолиПринт, 2020. С. 38–44.
68. Колесник О.С. Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2003. 20 с.

69. Коломієць І.І. (уклад.). Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словник-довідник філолога). Умань: ВПЦ «Візаві», 2015. 202 с.
70. Комов О.В. Гендерна диференціація українського мовлення (на матеріалі комп'ютерного дискурсу): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2014. 17 с.
71. Компанцева Л.Ф. Інтернет-лінгвістика: навч. посібник. Київ: Наук.-вид. відділ НА СБ України. 2009. 528 с.
72. Коцюк Л.М., Коцюк Ю.А. Класифікаційна парадигма корпусу текстів за особливостями його дизайну, структури та способами використання, а також способом фіксації та індексації текстових даних. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2020. Вип. 9 (77). С. 106–110.
73. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов. Навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 464 с.
74. Космеда Т., Гажева, І. Аспекти, методика вивчення слова у контексті зміни лінгвістичних парадигм. *Мовознавство*. 1999. № 1. С. 44–49.
75. Костенко Н.В., Іванов, В.Ф. Досвід контент-аналізу. Київ: Центр вільної преси, 2003. 200 с.
76. Коч Н.В. Когнітивна лінгвістика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв: Іліон, 2021. 132 с.
77. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 423 с.
78. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. 3-тє вид., виправл. і доповн. Київ: Видавничий центр «Академія», 2010. 464 с.
79. Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. Київ: Академія, 2006. 424 с.
80. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 416 с.
81. Купцова Т.А. Критичне осмислення маскулінності в епоху гендерних трансформацій. *Українознавчий альманах*. 2015. Вип. 18. С. 80-82.

82. Курбатова Т. Роль концепту *ПОЛІТИК* в англійськомовній картині світу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2016. Вип. 146. С. 92-94.
83. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
84. Левицький А.Е. Зіставлення функціональних особливостей систем номінативних одиниць англійської й української мов. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2001. № 8. С. 101–105.
85. Левченко О. Лінгвістичні дослідження гендеру в Україні. *Людина. Комп'ютер. Комунікація*. 2017. С. 74-83.
86. Левченко О. Лінгвокультурологія та її термінна система. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2003. Вип. 490. С. 105–113.
87. Лиса Н.С. Сучасні дослідження у галузі лінгвістики, методики викладання іноземних мов та перекладознавства. Тернопіль: ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2017. 320 с.
88. Лопатюк Н., Львова Н. Типологія іллокутивних мовленнєвих актів у жанрі короткого оповідання сучасної англійської мови. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 720. С. 69-76.
89. Макарук Л.Л. Мультиmodalність сучасної англomовної масмедійної писемної комунікації: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 424 с.
90. Мальцева К.С. Міжкультурні непорозуміння і проблема міжкультурного перекладу: Автореф. дис... канд. філософ. наук: 09.00.04. Київ, 2002. 20 с.
91. Маріна О.В. Сучасний англomовний поетичний дискурс: мультиmodalний формат. *Науковий вісник ХДУ. Серія Германістика та міжкультурна комунікація*. 2019. Вип. 2. С. 48–54.
92. Маркова О.І. Когнітивний підхід як основний спосіб дослідження мовних явищ. *Актуальні питання та проблеми розвитку сучасної мови та літератури*: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 16-17 серпня 2019 року. С. 17-20.
93. Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. 196 с.

94. Масенко Л. Нариси з соціолінгвістики. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 242 с.
95. Мацько Л. Лінгвокультурологічний аналіз художнього тексту. *Культура слова*. 2011. Вип. 75. С. 56–66.
96. Мацюк Г. Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики: навчальний посібник Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 212 с.
97. Медіалінгвістика: словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов / за ред. Л.І. Шевченко. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 380 с.
98. Мельник Р. Об'єктивація концептосистеми Fleiß, Arbeitsamkeit у німецькій лінгвокультурі (на текстовому матеріалі ХІХ століття). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2006. Вип. 146. С. 98–101.
99. Микуляк О.В. Міжкультурна комунікація та міжкультурний дискурс у контексті лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація»*. 2018. Вип. 1. С. 64–69.
100. Морозова І.Б. Комунікативна лінгвістика крізь призму гештальт-теорії: метод. рек. до курсу «Комунікативна лінгвістика крізь призму гештальт-теорії» для здобувачів ІІІ (освітньо-наукового) ступеня вищої освіти спеціальності 035 «Філологія». Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2021. 41 с.
101. Москвичова О.А. Когнітивне моделювання концептуальних тропів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2019. Вип. 36. С. 59–63.
102. Нагорна Л.П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ: Світогляд, 2005. 315 с.
103. Наливайко Л.Р., Грицай, І.О. Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, педагогічні, лінгвістичні та культурологічні засади. Київ: «Хай-Тек Прес», 2018. 348 с.
104. Науменко А.М. Мова і діалог культур. *Вісник ХНУ*. 2004. № 635. С. 118–122. Окуневич Т. До проблеми культури мови і культури мовлення. *Науковий вісник Херсонського*

- державного університету. Серія "Лінгвістика". 2005. Вип. 2. С. 151-155.
105. Нелюба А.М. «Гендерна лінгвістика» і малопродуктивні словотворчі засоби. *Лінгвістика*. 2011. Вип. 1 (22). С. 135-142.
106. Основи теорії гендеру. Навчальний посібник. К.: «К.І.С.», 2004. 536 с.
107. Павленко Н.О. Гендерний компонент у структурі та семантиці фразеологічних одиниць сучасної англійської мови: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 210 с.
108. *Paniu B.* Вербалізація істероїдної лінгвопсихоакцентуації в художньому тексті (на матеріалі прози Лесі Українки). *Heteroglossia: studia kulturoznawczo-filologiczne*. Bydgoszcz. Nr 13, 2022. С. 243–257.
109. *Paniu B.* Словник асоціативних метафор як результат психолінгвістичного дослідження. *Галактика слова*. Галині Макарівні Гнатюк. Серія «Не все сплило рікою часу» / Інститут української мови АН України. К.: Видавничий дім Дмитра Бурого, 2020. С.109 — 114.
110. *Paniu B.* Мовна особистість та вишукана мовна особистість як ключові поняття теорії лінгвоперсонології. *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Серія «Філологія». Острог, 2022. Вип. 13 (81). С. 306–310.
111. *Paniu B.* Модерні посібники із психолінгвістики в Україні: інтерпретація переваг і недоліків. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. праць Харків. нац. педагог. ун-ту ім. Г. С. Сковороди / гол. ред. О. Халіман. Харків, 2022. Вип. 56. С. 371–387.
112. *Paniu B.* Мовна реалізація депресії в повісті Ольги Кобилянської «В неділю рано зілля копала». *Studia Ukrainica Posnaniensia* / red. nauk. T. Kosmeda. Poznań, 2020. Zesz. VII. 2. S. 139–148.
113. *Paniu B.* Темні регістри Потушнякового слова. *Challenges and achievements of European countries in the area of philological researches (Виклики та досягнення країн Європи в галузі філологічних досліджень)*: collect. monogr. / editorial board: M. Bugliesi, I. Zymomyra. Venice, Italy; Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. Vol. 2. С. 150–164.
114. *Paniu B.* Витоки і розбудова теорії психоакцентуації в східнослов'янському мовознавстві: фрагментарний огляд

- (кінець XX – початок XXI ст.). *Acta Polono-Ruthenica*. Olsztyn. 2021. XXVI/3. С. 101–118.
115. *Паніш В.* Онім як засіб актуалізації підсвідомих структур особистості в поетичному лексиконі Лесі Українки. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. Люблін, 2021. № 1 (37). С. 118–125.
116. *Паніш В.* Психоакцентуація мовної свідомості Лесі Українки в її листах до Михайла Драгоманова. *Алманах «Българска украинистика»*. Софія: Университетско изд-во «Св. Климент Охридски», 2021. С.128–136.
117. *Паніш В.* Вербалізація гіпертимності в художньому мовленні Володимира Винниченка. *Opera Slavica: Slavistické Rozhledy*. Brno, Česko. 2022. XXXII. Nr1. С. 19–32.
118. *Паніш В.* Вербалізація творчої уяви Лесі Українки у фокусі істероїдної акцентуації. *Wroclawska Ukrainistyka. Lingua – Litterae – Sermo: kol. monogr. / red. P. Józwickiewicz, O. Barabasz-Rewak, J. Rysicz-Szafraniec, A. Ursulenko*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2022. С. 367–377.
119. *Паніш В.* Тарас Шевченко як психомовна особистість. *Studia ucrainica Varsoviensia / red. nauk. I. Kononenko*. Warszawa, 2022. Т. 10. С. 89–99.
120. *Паніш В. А.* Феномен лінгвопсихоакцентуації: метамова та дослідницькі методи. *Славистика*. 2022. XXVI/2. С. 187–200 (Сербія).
121. *Паніш В.* Метамова теорії психологічної акцентуації: актуальні терміни. *Мультидисциплінарні наукові дослідження, інновації та результати: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції (Прага, 05–08 квітня 2022 р.)*. Прага, Чехія. 2022. С. 534–538.
122. *Паніш В.* Українська мовна особистість у лінгвоперсонологійному вимірі. *Мультидисциплінарні академічні записки: наукові дослідження та практика: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (Мадрид, 19–22 квітня 2022 р.)*. Мадрид, Іспанія, 2022. С. 505–508.
123. *Паніш В.* Фраземи та паремії у мовній свідомості акцентуєваних осіб. *Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Філологія / гол. ред. Мотокі Номачі*. Ужгород, 2020. Вип. 4 (44). С. 255–261.

124. Пасинок В.Г. (від. ред.). *Германістика у ХХІ столітті: когнітивна, соціо- та прагмалінгвістика*: тези доповідей ІІІ Всеукраїнської наукової конференції германістів з міжнародною участю, м. Харків, 5 квітня 2014 року. 152 с.
125. Пентелюк М.П. *Культура мови і стилістика*. Київ: Вежа, 1994. 240 с. Перебийніс В.І., Сорокін В.М. Традиційна та комп'ютерна лексикографія. Навчальний посібник. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2009. 218 с.
126. Петров І.Л. Культурологічні засади поняття «концепт». IRL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/21429/28-Petrov.%20pdf?sequence=1>
127. Піз А., Піз Б. *Мова рухів тіла*. Розширене видання Київ: КМ- Букс, 2021. 416 с.
128. Пізнюк Л.В. *Документна лінгвістика: навчальний посібник*. Київ, 2018. 174 с.
129. *Правнича лінгвістика: навч. посіб.* / Г.П. Проценко, Л.М. Шестопалова, О.Ф. Прохоренко [та ін.]; за заг. ред. С. М. Гусарова. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2010. 312 с.
130. Пірог, І.І., Ізотова, Л.І. Метафора як засіб створення іміджу політичного лідера. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*. 2018. № 88. С. 35-42.
131. Плотнікова Н. Алгоритм аналізу лінгвокультурного концепту. *STUDIA UKRAINICA POSNANIENSIA*. 2013. vol. I, pp. 165–170.
132. Полюжин М. Зміст і структура лінгвокультурного концепту. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2017. № 3. С.56–61.
133. Постригань А.В. Мова як інструмент міжкультурної комунікації для формування особистості. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ*. матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15 березня 2016 р.). Київ: КНЕУ, 2016. С. 112-115.
134. Почепцов Г.Г. *Теорія комунікації*. Київ: ВЦ Київський університет, 1999. 308с.
135. Приходько А.М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с. ISBN 966-685-189-X.

136. Приходько Н.С., Богдан С.К. Лінгвостилістичний аналіз тексту: навчальний посібник. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 124 с.
137. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Л.О. Калмикова, Г.В. Калмиков, І.М. Лапшина, Н.В. Харченко; За заг. ред. Л.О. Калмикової. Київ: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во «Фенікс», 2008. 245 с.
138. Романова Н.В. Етнос. Мова. Мовлення. Херсон: Тімекс, 2018. 358 с.
139. Рудик І.М. Культурна специфіка невербального коду в міжкультурній комунікації. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. № 23. С. 101-103.
140. Селіванова О. Концептуальний аналіз: проблеми та принципи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2006. Вип. 4. С. 194–197.
141. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
142. Семененко Л. Проблеми вивчення політичної дійсності в лінгвістиці. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2016. Вип. 146. С. 123- 126.108
143. Семенюк О.А., Паращук В.Ю. Основи теорії мовної комунікації: навчальний посібник. Київ: Академія, 2010. 237 с.
144. Семида О.В. Метафоричне моделювання концепту ВИБОРИ (на матеріалі сучасної англомовної преси). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2020. № 45, 1. С. 164-167.
145. Секунова І.О. Суть та значення контент-аналізу в дослідженні інформаційних матеріалів президентських кампаній в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2013. Вип. 1. С. 56-59.
146. Синчак О. Гендерована мова: вектори влади і впливу // Гендер для медій: підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / За ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової. Вид. третє, випр. і доп. Київ: Критика, 2017. С. 117–134.
147. Ситар Г. Політична лінгвістика: навчально-методичний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. 184 с.

148. Скаб М. Методика концептуального аналізу: проблеми та вирішення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика»*. 2006. Вип. 4. С.356-360.
149. Скідан О. Моделювання концептів у різних наукових парадигмах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика»*. 2007. Вип. 5. С. 360-369.
150. Славова Л.Л. Комунікативні максими успішності політичного дискурсу. *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. 2009. Вип. 23. С. 353-361.
151. Сніжко Н. Нова джерельна база української лексикографії в системі інтегральних лінгвістичних досліджень. *Людина. Комп'ютер. Комунікація*. 2017. С. 47–52.
152. Соколова О.В. Стилiстичне аранжування нiмецької політичної промови. *Нова філологія*. 2021. Вип. 81, 2. С. 123-129.
153. Солдатова С.М. Від фразотворення до дискурсу. Херсон: Тімекс, 2017. 154 с.
154. Соціолінгвістика: навчальний посібник / Л.І. Антошкіна, Г.М. Красовська, П.І. Сигеда, П.М. Сухомлинов. Донецьк: ТОВ Юго-Восток ЛТД, 2007. 360 с.
155. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с
156. Ставицька Л.О. Гендер: мова, свідомість, комунікація. Київ: Видавництво ТОВ «КММ», 2015. 440 с.
157. Ставицька Л. О. Сучасний стан лінгвогендерологічних досліджень в Україні. *Мовознавство*. 2008. Вип. 3. С. 236-246.
158. Ставицька Л.О., Труб В. М. Суржик: міф, мова, комунікація. *Українськоросійська двомовність. Лінгвосоціокультурні аспекти*. Київ: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2007. С. 31-121.
159. Тараненко О.О. Андроцентризм у системі мовних координат і сучасний гендерний рух: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2021. 112 с.
160. Таценко Н.В. Концепт як ключове поняття когнітивної лінгвістики. *Вісник СумДУ. Серія «Філологія»*. 2008. Вип. 1. С. 105–110.
161. Терехова Д.І. Асоціативний гештальт як інструмент структурування асоціативного поля. *Проблеми зіставної семантики*. 2007. Вип. 8. С. 31–35.
162. Терещенко Л. Концепти БАГАТСТВО та WEALTH як виразники ціннісних домінант англійської та української

- лінгвospільнот. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. № 4 (28). С. 32–38.
163. Томан І. Мистецтво говорити. К.: Політвидав України, 1989. 293 с.
164. Торговець Ю.І. Лінгвопоетичний аналіз вірша Кім Аддонісіо «Істини». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2018. Вип. 32. Т. 2. С. 111–113.
165. Трубенко І.А. Концептуальна метафора і концептуальна метонімія: зіставний аспект. *Проблеми зіставної семантики*. 2007. Вип. 7. С. 48–53.
166. Фаріон І. Діяхронна соціолінгвістика: історія терміна та галузі мовознавства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2014. № 791. С. 154–162.
167. Фоменко О.С. Гендер і мова. *Основи теорії гендеру*. Київ: «К.І.С.», 2014. С. 454–473.
168. Фролова І.Є., Омецинська О.В. Специфіка художнього дискурсу та його аспектів. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Іноземна філологія*. 2018. Вип. 87. С. 52–61.
169. Цегельська М.В. Мовні аспекти толерантності (до постановки проблеми). *Проблеми зіставної семантики*. 2007. Вип. 8. С. 101–108.
170. Цюняк О.П. Етнопсихологія: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г.М., 2020. 76 с.
171. Чернишенко І. Мова, культура, мовна особистість та мовна картина світу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика»*. 2006. Вип. 4. С. 198–200.
172. Чистяк Д.О. Лінгвокогнітивний, лінгвопоетичний та лінгвоміфопоетичний підходи до аналізу художнього концепту: пошук кореляції. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2016. № 29. С. 292–303.
173. Чугу С. Вивчення взаємодії мови і культури в контексті зміни наукових парадигм. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2005. Вип. 2. С. 38–40.
174. Чуєшкова О. Термінологія гендерної лінгвістики як системи. *Термінологія*. 2018. Вип. 890. С. 81–84.

175. Шарова А.М. Лінгвістичний вимір політичної інформації: становлення політичної лінгвістики. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія*. 2019. Вип. 110, 97. С. 110-117.
176. Широков В.А. Компютерна лексикографія. Київ: Наукова думка, 2011. 351 с.
177. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний словник. Київ: АртЕк, 1998. С. 191-192.
178. Шумарова Н.П. Мовна компетенція особистості. Соціо-психолінгвістичний аспект. Автореф. дис. ... доктора філол. наук: 10.02.02; 10.02.01. Київ, 1994. 16 с.
179. Шумицька Г.В. Мовна ситуація на Закарпатті в 1991–2020 роках: регіональний вимір мовної політики. Київ, 2023. 436 с.
180. Яковлева В. Взаємозв'язок ментальності та мовної системи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Лінгвістика»*. 2006. Вип. 4. С. 201-204.
181. Янова О.А. Номінативно-комунікативний аспект позначення усмішки як компонента невербальної поведінки (на матеріалі сучасної англійської мови): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2002. 19 с.
182. Яценкова О.В. Комунікативний процес в діловій сфері. *Філологічні науки*. Суми: СумДПУ, 2002. С. 206 -212.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

183. Наукова електронна бібліотека Національної бібліотеки ім. В. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/> Загальний сайт Національної бібліотеки ім. В. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/>
184. Сайт Львівської ННБУ ім. В. Стефаника: <http://aleph.lsl.lviv.ua:8991/F50>
185. Digital Semiotics Encyclopedia. – Режим доступу до енциклопедії: <http://www.semioticon.com/dse/encyclopedia/encycframeset.html>
186. Блог «Центр культури української мови» Київського університету імені Бориса Грінченка. URL: <http://centrkum.blogspot.com/>
187. Офіційний сайт української мови. URL: https://ukrainskamova.com/publ/chinnij_pravopis/sintaksis_i_punktuacija/7
188. Сайт електронної бібліотеки «Україніка» НАН України. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/UA/elib.exe>

МОДУЛЬ 1

Практичне заняття 1

Вступ. Лінгвометодологія як система концепцій, принципів і методів дослідження мови

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Головні наукові парадигми в історії мовознавства. Визначення наукової парадигми.
2. Парадигмальна переорієнтація сучасного мовознавства: сучасні лінгвістичні парадигми.
3. Об'єкт, предмет і ключові поняття лінгвометодології. Загальні методологічні принципи сучасного мовознавства.
4. Загальнонаукові методи дослідження мови.
5. Лінгвістичні методи, методики і прийоми дослідження: а) описовий метод; б) порівняльно-історичний метод; в) зіставний метод; г) структурний метод і його методики; ґ) соціолінгвістичні та психологічні методи; д) математичні методи у мовознавстві; е) нові методи аналізу мовних явищ.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Охарактеризуйте сучасний період у розвитку мовознавства.
2. Надайте визначення поняттю «наукова парадигма».
3. Які мовознавчі парадигми виділяють сучасні мовознавці?
4. Що, на Вашу думку, зумовило парадигмальну переорієнтацію сучасного мовознавства та утвердження антропоцентричної лінгвістики?
5. У чому полягала докорінна зміна базисної науково-лінгвістичної парадигми? Визначте настановчо-пізнавальні параметри антропологічної парадигми в лінгвістиці.
6. У чому полягає принцип експансіонізму в мовознавстві?
7. Поясніть специфіку принципів антропоцентризму, когнітивізму, функціоналізму, прагматизму та аксіологічності в мовознавчій науці.
8. Які наслідки спричинило запровадження міждисциплінарного модусу лінгвістичних досліджень?
9. Які відомі класичні праці висвітлювали наукові положення до появи загальноприйнятих підручників, у яких нині викладають-

ся наукові досягнення для подальшої практичної діяльності? 10. На чому ґрунтуються принципи класифікації наукових парадигм знання? 11. Які тенденції в лінгвістичних дослідженнях кінця ХХ ст. дають змогу стверджувати формування нової конструктивної парадигми наукового знання? 12. Чи варто розрізняти поняття *метод, методологія, прийом*? 13. Якою є структура методу? 14. До якого методу варто зарахувати дистрибутивний аналіз? 15. Представники якої лінгвістичної парадигми сформували принципи дистрибутивного аналізу? 16. Хто запровадив метод за безпосередніми складниками? 17. Яку з підсистем мови найдоцільніше досліджувати за допомогою аналізу за безпосередніми складниками? 18. Який основний принцип трансформаційного аналізу? 19. Яку з підсистем мови найдоцільніше досліджувати за допомогою трансформаційного аналізу? 20. Хто з мовознавців започаткував компонентний аналіз? 21. Яку з підсистем мови найдоцільніше досліджувати за допомогою компонентного аналізу? 22. Які основні прийоми порівняльно-історичного методу? 23. У чому полягає відмінність між прийомами внутрішньої реконструкції та зовнішньої реконструкції? 24. У чому особливість історичного методу? 25. Хто вперше використав зіставний метод для дослідження мов? 26. На основі якої ознаки зіставний метод протиставляється порівняльно-історичному? 27. Які методи використовуються у соціолінгвістичних і психолінгвістичних дослідженнях?

2. Виконайте проблемні завдання:

- 1) У чому виявляється відмінність між науковими школами?
- 2) Зазначте, за яких умов у науковій парадигмі з'являються нетрадиційні методи дослідження, до чого це призводить і як називаються такі ситуації.
- 3) Обґрунтуйте, чому історики науки інколи не можуть точно визначити чіткі часові рамки виникнення або тривалості певного наукового відкриття, що докорінно трансформує наукову уяву.
- 5) З'ясуйте, чим частково зумовлене поступове зникнення парадигмальних шкіл під час вивчення природничої науки.
- 6) Обґрунтуйте, яка парадигма – нова чи стара – пропонує чіткіше визначення сфери дослідження.
- 7) Охарактеризуйте частину наукової парадигми, яка є оперативною і охоплює використовувані в цій парадигмі знання і прийоми і способи досягнення даних.

8) У разі виходу науки за межі освоєних територій який інструментарій дослідження необхідний для її опису в першу чергу? Обґрунтуйте.

9) Розкрийте відмінності зіставного та історико-порівняльного методів.

10) Доведіть (з прикладами) доцільність застосування зіставного методу в лінгвістичних дослідженнях.

11) Поясніть (з прикладами), коли в лінгвістичному дослідженні доцільно застосовувати статистичні прийоми.

12) Розкрийте відмінності синхронних та діахронних методів.

Рекомендована література

1. Дорошенко С. І. Загальне мовознавство: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 13–21.

2. Загальне мовознавство. Навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов /уклад. Лелека Т. О. Кропивницький, 2021. 120 с.

3. Зеленько А.С. Загальне мовознавство: Навч. посібник. Київ: Знання, 2010. С. 311–370.

4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 355–404.

6. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 12–15, 36, 115–116, 266–269.

Практичне заняття 2

Системно-структурний підхід до вивчення мови

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Системний характер мови.
2. Парадигматичні, синтагматичні й ієрархічні відношення між мовними одиницями.
3. Співвідношення системних і несистемних явищ у мові.
4. Структура мови. Основні й проміжні рівні мови.
5. Фонологічна система мови.
6. Граматична система мови.
7. Лексико-семантична система мови.
8. Морфологічний, словотвірний та фразеологічний рівні мови. Міжрівневі категорії мови.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Чому мова має системний характер? Як співвідноситься поняття системи і структури? 2. На чому ґрунтується системність мови? Які відношення існують між мовними одиницями? 3. Яка відмінність між основними і проміжними рівнями мови? 4. Що таке ізоморфізм? 5. У чому полягає теорія ієрархії мовних рівнів? 6. Яка основа концепції гіпотези лінгвістичної відносності? 7. На що вказують парадигматичні і синтагматичні зв'язки? 8. Чи можна навести докази ізоморфічності будови мовних одиниць різних рівнів?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) Розмежуйте поняття «система мови» і «структура мови», проілюструйте;

2) Розкрийте сутність парадигматичних відношень у мові (з прикладами);

3) Доведіть на конкретних прикладах, що мова – це система з усіма властивими рисами;

4) Розкрийте сутність парадигматичних і синтагматичних відношень у мові на лексичному рівні (наведіть приклади з різних мов);

5) Поясніть (з прикладами) сутність парадигматичних і синтагматичних відношень у мові на фонетичному рівні.

6) З'ясуйте, як представлено теоретичні основи наукової лінгвістики в мовній змістовій лінії навчальних програм для старшої школи.

Рекомендована література

1. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 54–60.

2. Загальне мовознавство. Навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов /Уклад. Лелека Т.О. Кропивницький, 2021. 120 с.

3. Зеленько А.С. Загальне мовознавство: Навч. посібник. Київ: Знання, 2010. С. 204–209, 213–216.

4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 207–219.

5. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник. Київ: “ОКО”, 1996. С. 56–218.

6. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 19, 36, 95–97, 144, 168, 162–166.

Практичне заняття 3

Лексична система мови в поняттях і термінах структурно-семантичної парадигми у мовознавстві. Семасіологія

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Системність лексики як відкриття вітчизняної лінгвістики останньої третини ХХ століття. Методологія радянського мовознавства.
2. Теорії лексичного значення як концептуальні уявлення про його природу й сутність.
3. Семасіологія як галузь лінгвістичної семантики. Семасіологічний підхід до вивчення лексики.
4. Формальне та семантичне варіювання лексеми. Лексема, сема, сема. Виділення лексико-семантичних варіантів багатозначної лексеми.
5. Структура лексико-семантичної системи мови. Семантичне поле як спосіб здійснення системних зв'язків у лексиці.
6. Семантичні універсалії.
7. Методи семасіології.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Через які причини складно виявити системні зв'язки в лексичній будь-якої мови? 2. У працях яких зарубіжних і вітчизняних учених ХХ століття можна натрапити на думки щодо системності лексики? 3. Як слід тлумачити «предметне» розуміння лексичного значення? Чому предметна теорія значення неодноразово зазнавала критики з боку мовознавців? 4. У чому полягає сутність образної теорії значення? Хто з вітчизняних учених сформулював її основні положення? 5. У чому сутність теорії лексичного значення, що розроблялася представниками Празького лінгвістичного гуртка? 6. Який статус отримало лексичне значення в межах когнітивної лінгвістики? 7. У чому полягає семасіологічний підхід до вивчення лексичної семантики? Наведіть відповідні приклади. 8. Що таке формальне варіювання лексеми? Що таке семантичне варіювання лексеми? 9. Яке явище називають *семантичним полем*? Хто вперше звернув увагу на подібні угруповання слів? 10. Які вчені розробляли теорію поля у структурній семантиці? 11. У

чому полягають парадигматичний та синтагматичний підходи до вивчення семантичного поля? 12. Як можна дефініювати поняття *асоціативні групи слів*? 13. Якими ознаками характеризується семантичне поле як системне утворення? 14. У чому полягає специфіка методу компонентного аналізу? 15. Які типи сем можуть бути виділені у семантиці слова?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) Охарактеризуйте причини й наслідки виокремлення семасіології в межах лінгвістичної семантики.

2) Обґрунтуйте недоліки наведених аспектів тлумачення значення.

3) Розкрийте сутність протиріччя між індивідуальним і колективним значенням.

4) Охарактеризуйте причини й наслідки введення терміна *лексико-семантичний варіант*.

5) З'ясуйте, у чому полягає проблема полісемії?

6) Охарактеризуйте семасіологічні методики, які використовують в дипломних (магістерських) роботах.

7) Надайте визначення термінопоняттям *лексема*, *семема*, *сема* та порівняйте їх зміст. Проілюструйте.

8) Визначте та проілюструйте способи виділення семем у межах семантичної структури слова.

9) Охарактеризуйте структуру лексико-семантичної системи мови.

10) Поясніть, у чому полягає відмінність між тематичними групами і лексико-семантичними групами. Проілюструйте.

11) Обґрунтуйте, яким, на вашу думку, є статус семи. Це онтологічна (сутнісно притаманна мовній семантиці) чи гносеологічна (виділювана з метою здійснення семантичного аналізу) одиниця?

12) Визначте поняття *семантичні універсалії*. Які типи семантичних універсалій вам відомі? Наведіть приклади абсолютних/відносних, статичних/діахронічних семантичних універсалій.

Рекомендована література

1. Зеленько А.С. Загальне мовознавство: Навч. посібник. Київ: Знання, 2010. С. 102–151.

2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 51–90.

3. Просяник О. Фердинанд де Соссюр: деміфологізація концепції: Монографія. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2018. 276 с.

4. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 324.

5. Супрун Л.В. Загальне мовознавство. Практичні заняття, самостійна робота: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. С. 298–311.

Практичне заняття 4

Лінгвосеміотика й ономасіологія

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Лінгвосеміотика: об’єкт, предмет, становлення.
2. Мовний знак, його природа й типологія.
3. Моделі семіозису.
4. П’ять лінгвосеміотичних питань.
5. Ономасіологія. Об’єкт, предмет, головні напрями.
6. Проблема моделювання номінативних процесів.
7. Принципи когнітивно-ономасіологічного аналізу номінативних одиниць.
8. Проблема мотивації у словотворі й ономасіології.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Які основні властивості знака? Які визначальні характеристики мовного знака? 2. Як називається наука, що вивчає структуру та функціонування різних знакових систем? 3. Що таке лінгвосеміотика, який зв’язок вона має з іншими науками? Хто є основоположником лінгвосеміотики? 4. Які ви знаєте класифікаційні принципи виокремлення типів знаків? 5. Яка своєрідність мови як знакової системи. 6. Чи всі мовні одиниці можна вважати знаками? Окреміть різні погляди на цю проблему. 7. У чому полягає асиметрія мовного знака? 8. Чи є подібність паралінгвістики й паракінесики? 9. Які ви знаєте приклади використання в комунікації невербальних

знаків? 10. У чому полягає суперечність між унілатеральною та білатеральною теорією мовного знака? 11. Як постулати та проблемні питання лінгвосеміотики пов'язані з ономасіологією? 12. У чому полягає проблема мотивації у словотворі?

2. Виконайте проблемні завдання:

- 1) Назвіть 2-3 ознаки мови як знакової системи, поясніть їх на конкретних прикладах.
- 2) Наведіть 2-3 приклади немовних знаків, обґрунтуйте, які спільні ознаки вони мають з конкретними мовними знаками.
- 3) Розкрийте специфіку мовних одиниць як мовних знаків.
- 4) Обґрунтуйте, чому мову вважають універсальною знаковою системою.
- 5) Обґрунтуйте недоліки й достоїнства семіотичних моделей.
- 6) Проаналізуйте головні лінгвосеміотичні питання в ракурсі різних дефініцій значення.
- 7) Охарактеризуйте дієвість психолінгвістичної моделі творення номінативних одиниць у процесах вторинної номінації.
- 8) Застосуйте когнітивно-ономасіологічний аналіз для встановлення мотивації обраної вами групи номінативних одиниць.

Рекомендована література

1. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 30–31.
2. Загальне мовознавство. Навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов /Уклад. Лелека Т.О. Кропивницький, 2021. 120 с.
4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 355–403.
5. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник. Київ: “ОКО”, 1996. С. 26–55.
6. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 86–101.

Практичне заняття 5

Психолінгвістичні аспекти вивчення мови

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Психолінгвістика: витоки, об'єкт, предмет, становлення.
2. Американські школи психолінгвістики: дескриптивізм і генеративізм.
3. Текст у психолінгвістиці.
4. Проблема онтогенезу мовлення.
5. Проблема ментального лексикону.
6. Проблема асоціацій. Методика асоціативного експерименту.
7. Внутрішня структура психолінгвістики й міждисциплінарні зв'язки.
8. Тенденції розвитку сучасної української психолінгвістики (друга половина XX – початок XXI ст.).

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Чи дають однозначну відповідь щодо питання співвідношення мови та мислення основні погляди вчених? 2. Чи впливає мова на свідомість та мислення? 3. Чи тотожні мова і мислення; мова, мислення і свідомість? 4. Чи тотожні внутрішнє мовлення і мислення? 5. Що означає «розуміти мову як практичну свідомість»? 6. Які передумови виникнення людської мови визначають науковці? Чи існує однозначна відповідь на це питання? 7. Яка основа концепції гіпотези лінгвістичної відносності? 8. Які теорії підтверджують наявність у людини позамовних форм мислення? 9. Чи має людське мислення інтернаціональний характер?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) Поясніть, чому питання співвідношення мови, мислення, свідомості є одним із найскладніших у світі.

2) Наведіть приклади виявлення національної специфіки мислення на лексичному і фразеологічному рівнях, обґрунтуйте.

3) Обґрунтуйте, чому не збігаються за змістом співвідносні багатозначні слова в різних мовах світу.

4) Поясніть, чи співвідносні поняття *внутрішнє мовлення* і *дитає мовлення*.

5) Поясніть, у чому полягає відмінність дескриптивної та генеративної течії психолінгвістики у США.

6) З'ясуйте, у чому полягає відмінність американської психо-лінгвістики і радянської теорії мовленнєвої діяльності.

7) Охарактеризуйте недоліки й переваги моделей сприйняття мовлення.

8) Окресліть усі етапи необхідної підготовчої роботи для здійснення асоціативного експерименту.

Рекомендована література

1. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 29–30.

2. Загальне мовознавство. Навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов /Уклад. Лелека Т.О. Кропивницький, 2021. 120 с.

4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 183–193.

5. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник. Київ: “ОКО”, 1996. С. 219–255.

6. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 142–144.

7. Папіш В. Текст у психолінгвістиці: аспектуальні узагальнення та лінгвопсихоакцентуаційні виміри художнього тексту українських вишуканих мовних особистостей. *Theoria et historia scientiarum*. Toruń, 2021. Vol. XVIII. С. 7–25.

8. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С.188 – 245.

Практичне заняття 6

Етнолінгвістика та лінгвокультурологія

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Проблема об'єкта та предмета етнолінгвістики. Етнолінгвістика в колі інших наукових галузей і лінгвістичних дисциплін.
2. Витоки етнопсихолінгвістики й лінгвокультурології, їхнє становлення.
3. Гіпотеза лінгвістичної відносності, її слабкі варіанти й альтернативні теорії співвідношення мови та мислення (етнічної свідомості).

4. Проблема етносу, його ознак й етнічної ідентичності в етнолінгвістиці.
5. Психологічні параметри етнічної ідентичності.
6. Проблема співвідношення мови й культури.
7. Культурна ідентичність. Етнокультурна компетенція та її складники.
8. Проблеми інкультурації й акультурації. Культурний шок.
9. Проблеми міжкультурної комунікації.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Що означає «розуміти мову як практичну свідомість»? 2. Яка основа концепції гіпотези лінгвістичної відносності? 3. Чи має людське мислення інтернаціональний характер? 4. У чому полягає проблемність визначення об'єкта та предмета етнолінгвістики? 5. Яке місце етнолінгвістики в колі інших наукових галузей і лінгвістичних дисциплін? 6. Як можна окреслити етапи становлення етнопсихолінгвістики й лінгвокультурології? 7. Чому гіпотезу лінгвістичної відносності критикують науковці? Чи відомі вам альтернативні теорії співвідношення мови та мислення (етнічної свідомості)? 8. Які критерії для етнічної ідентичності використовують в етнолінгвістиці? 9. Які психологічні параметри є визначальними для етнічної ідентичності? 10. Що таке *культурна ідентичність*? 11. Назвіть складники етнокультурної компетенції. Чи належать до них етнічні міфи? 12. Що таке *прецедентні феномени*? 13. Хто запропонував термін *культурний шок*? Що таке *комунікативний шок*? 14. Які правила Х. Грайса вважають головними стратегіями міжкультурної комунікації? 15. Що таке *культурний релятивізм*?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) Поясніть різницю між етнолінгвістикою й лінгвокультурологією на підставі витоків та історії їхнього становлення.

2) Охарактеризуйте гіпотезу Е. Сепіра–Б. Уорфа з позицій її противників.

3) Обґрунтуйте специфіку понять етносу, нації й народу.

4) У чому полягає взаємозв'язок мови та культури? Поясніть на конкретних прикладах.

5) Поясніть, яке місце посідає етнокультурна ідентичність у формуванні компетенції носія мови? Проілюструйте.

6) Обґрунтуйте, чому в процесі міжкультурної комунікації важливим є не лише мовний, а й культурний код?

7) Підберіть із наукової літератури приклади особливостей комунікативної поведінки й етнокультурної компетенції мовців певного етносу.

Рекомендована література

1. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 29–30.

2. Загальне мовознавство. Навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов /Уклад. Лелека Т.О. Кропивницький, 2021. 120 с.

4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 183–193.

5. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник. Київ: “ОКО”, 1996. С. 219–255.

6. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 142–144.

7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. С. 252–307.

Практичне заняття 7

Мовна картина світу як об’єкт лінгвокультурологічного вивчення

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Історія становлення поняття «мовна картина світу». «Вузьке» та «широке» розуміння цього поняття.
2. Типологія картин світу. Співвідношення наукової та мовної картин світу.
3. Чинники, що детермінують феномен національно-мовних картин світу.
4. Структура національно-мовних картин світу.
5. Етнічна культура як генеруючий чинник утворення національно-мовних картин світу.

6. Співвідношення понять «мова» та «культура».
7. Етноцентризм як соціально-психологічний та мовний феномен.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Які основні етапи становлення поняття «мовна картина світу»? 2. У працях яких учених XIX і XX століть уживають метафору *картина світу*? 3. Які дефініції пропонують сучасні мовознавці для терміна *картина світу*? 4. Які типи картин світу виділяють сучасні науковці? 5. Охарактеризуйте погляди А. Вежбицької та В. Телії щодо мовної картини (моделі) світу. 6. Взаємодія яких факторів зумовлює формування особливого феномена – національно-мовної картини (моделі) світу? 7. Якою, на вашу думку, є найточніша дефініція терміна *національно-мовна картина (модель) світу*? 8. Які чинники детермінують феномен національно-мовних картин світу? 9. Охарактеризуйте структуру національно-мовних картин світу. 10. Які фактори зумовлюють виникнення національно-мовних картин світу? 11. На які групи можна поділити культурно заангажовану лексику національної мови? 12. Означте термін *прототип*. 13. У чому полягає специфіка взаємодії мови та культури? Як пов'язані ці два феномени між собою? 14. Який учений звернув увагу на «внутрішню непов'язаність мови та культури»? Чому він так вважав? 15. Як Ви розумієте явище *культурної диглосії*? 16. Що таке *етноцентризм*?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) Поясніть, у чому полягає вузьке та «широке» розуміння поняття «мовна картина світу».

2) З'ясуйте співвідношення мовної та наукової картин світу.

3) Поясніть, чому національна мова є найважливішим етногенним фактором, тобто головним засобом «етнічної соціалізації» індивідуума?

4) З'ясуйте, взаємодія яких факторів зумовлює формування особливого феномена – національно-мовної картини (моделі) світу? Проілюструйте.

5) Охарактеризуйте структуру національно-мовних картин світу.

6) З'ясуйте, на які групи можна поділити культурно заангажовану лексику національної мови? Дайте характеристику кожній з них. Наведіть власні приклади.

7) Обґрунтуйте, у чому полягає специфіка взаємодії мови та культури. Як пов'язані ці два феномени між собою?

8) Окресліть ознаки поняття *етноцентризм*. Наведіть приклади, які б демонстрували явище етноцентризму.

9) Чи погоджуєтесь Ви із думкою деяких учених про «непроникливість» національно-мовної картини світу для іншомовної свідомості? Обґрунтуйте.

Рекомендована література

1. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 30–31.

2. Загальне мовознавство. Навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов /Уклад. Лелека Т.О. Кропивницький, 2021. 120 с.

4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 355–403.

5. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник. Київ: “ОКО”, 1996. С. 26–55.

6. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 86–101.

Перелік тем презентацій / рефератів

1. Основні парадигми досліджень сучасної лінгвістики.
2. Методи лінгвістичного дослідження.
3. Філософські основи мовознавства.
4. Синтаксична система мови. Парадигматичні й синтагматичні відношення.
5. Пошук універсалій у мовознавстві.
6. Теорії знака. Мовні одиниці як знаки.
7. Невербальна семіотика.
8. Типологія мов Е. Сепіра.
9. Відкритість, динамічність і стійкість мовних систем.
10. Аспект і метод.
11. Методика семантичного поля.
12. Пошук універсалій у мовознавстві.
13. Методика математичної лінгвістики.
14. Дискурсивний аналіз.
15. Звуковий символізм.
16. Критика теорії мовної відносності.
17. Мовна політика в Україні: діахронний аспект.
18. Білінгвізм: соціальний, психічний, мовний аспекти.
19. Вплив соціального середовища на мовленнєву поведінку людини.
20. Кодування і декодування у процесі спілкування.
21. Аналіз за безпосередніми складниками.
22. Типологія. Характерологія.
23. Класифікація методів дослідження: проблемні питання.
24. Універсальний предметний код як основа інтернаціонального характеру людського мислення.
25. Невербальна семіотика.
26. Особливості лінгвокультурологічних досліджень мови.
27. Зіставні дослідження мовознавства.
28. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі лінгвокультурології.
29. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі зіставної лексикології.
30. Теорія семантичних прототипів.

31. Механізми формування словесних образів у художньому тексті.
32. Функційно-семіологічний підхід дослідження процесів функціональної категоризації слова у висловлюванні.
33. Експресивні засоби та стилістичні прийоми архітекτονіки художнього твору.
34. Когнітивні моделі за класифікацією Дж. Лакоффа.
35. Зв'язок мови, культури та мовлення.
36. Предмет та об'єкт міжкультурної комунікації.
37. Особливості формування україністики.
38. Психолінгвістичні школи у мовознавстві XIX ст.
39. І. Вихованець і становлення функційно-семантичного підходу.
40. Е. Сепір – основоположник антропологізації та діахронізації лінгвістичного структуралізму.
41. Етнолінгвістика: сутність, проблематика, зв'язок з фольклористикою.
42. Менталінгвістика: проблематика вивчення.
43. Синергетичний детермінізм – нова постмодерна парадигма.
44. Напрями мовознавства: короткий хронологічний огляд.

Тестові завдання для тематичного оцінювання (орієнтовні)¹

1. Основою лінгвістичних досліджень у межах когнітивно-дискурсивної парадигми є:

- а) дискурс;
- б) семіотичний аспект мовної одиниці;
- в) теорія комунікації.

2. Метод контрастивного (зіставного) аналізу залучається для:

- а) аналізу семантики мовних одиниць;
- б) виявлення спільного та відмінного у використанні мовних засобів різними мовами;
- в) виявлення функціонального аспекту одиниць дослідження.

3. Основними напрямками дослідження когнітивної лінгвістики НЕ є:

- а) фреймова семантика;
- б) когнітологія;
- в) концептуальна метафора та метонімія.

4. Лінгвокультурологія – це наука, що виникла на перетині:

- а) мови та культури;
- б) лінгвістики та культурології;
- в) лінгвістики та країнознавства.

5. Лінгвокультурологія вивчає:

- а) культурему;
- б) лінгвокультурема;
- в) лінгвокультурний концепт.

6. Терміну «лінгвокультурологія» у західному мовознавстві протиставлять термін:

- а) культурна лінгвістика;
- б) лінгвістична культура;
- в) культурологія лінгвістика.

¹ Тести 1-7 за працею: Ковбасюк Л.А., Романова Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії : лекційні, практичні, самостійні модулі та тести : навч.-метод. посіб. 2-е вид., перер. й доп. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 148 с.

7. Розвиток зіставних досліджень сприяє розвитку методів:

- а) компонентного аналізу;
- б) концептуального аналізу;
- в) контрастивного аналізу.

8. Зародження психолінгвістики як напряму лінгвістичних досліджень відбулося:

- а) на початку XIX ст.
- б) наприкінці XIX ст. – на початку XX ст.
- в) у 50-і роки XX ст.
- г) на початку XXI ст.

9. Перші спроби поєднати психологічний та мовознавчий підходи здійснив:

- а) Г.Штейнталь,
- б) В.фон Гумбольдт,
- в) В.Вунд,
- г) О.Потебня.

10. Провідні методологічні підходи до аналізу дискурсу розроблено в межах:

- а) англосаксонської та французької наукових шкіл,
- б) української та російської психолінгвістики,
- в) американського та французького структуралізму.

11. За джерелами передавання інформації розрізняють такі види дискурсу:

- а) усний та письмовий,
- б) дискурс учителя й учня,
- в) дискурс лікаря й пацієнта.

12. Етнопсихолінгвістика досліджує:

- а) етнічну свідомість та її відображення у мові та мовленнєвій діяльності,
- б) зв'язок мови з культурою людини,
- в) мислення різних народів.

13. Метод семантичного диференціалу в психолінгвістиці – це:

- а) інструмент кількісного та якісного індексування значення з допомогою двополюсних шкал.
- б) якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об'єктивністю висновків і строгістю процедури та полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів.
- в) метод, при якому людині пропонувались різні стимули у вигляді слів, речень, малюнків тощо, з метою викликати в цієї людини певні асоціації.

14. Фрагмент якого методу психолінгвістики показаний в таблиці:

Хороший -2 -1 0 1 2 3 Поганий

Жорстокий -2 -1 0 1 2 3 Добрий

Повільний -2 -1 0 1 2 3 Швидкий

- а) методу семантичного диференціалу;
- б) методу вільних асоціацій;
- в) методу статистичному;
- г) контент-аналізу;
- д) інтент-аналізу.

15. Метод контент-аналізу – це :

- а) інструмент кількісного та якісного індексування значення з допомогою двополюсних шкал.
- б) якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів.
- в) метод, при якому людині пропонувались різні стимули у вигляді слів, речень, малюнків тощо, з метою викликати в цієї людини певні асоціації.

16. Метод асоціацій в психолінгвістиці – це :

- а) інструмент кількісного та якісного індексування значення з допомогою двополюсних шкал.
- б) якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується полягає у квантифікаційній обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів.

в) метод, при якому людині пропонувались різні стимули у вигляді слів, речень, малюнків тощо, з метою викликати в цієї людини певні асоціації.

17. Метод семантичного радикалу в психолінгвістиці – це:

- а) спостереження за власними думками та почуттями;
- б) подібні та відмінні риси семантичних та синтаксичних структур у мовних об'єктах через відмінність та схожість у наборах їх трансформацій.
- в) тісний зв'язок між мовними знаками та психологічними реакціями.

18. У чому полягає метод метод психолінгвістичного аналізу тексту?

- а) дослідженні вербальної характеристики тексту і розглядає такі основні положення, як розмір тексту, кількість речень, коефіцієнт агресивності (який визначається на основі дієслів), коефіцієнт різноманіття лексики, коефіцієнт емболії та коефіцієнт логічної послідовності
- б) дослідженні засміченості мовлення у вигляді ембол;
- в) дослідженні жіночого і чоловічого мовлення.

**Зразок
модульної контрольної роботи № 1**

1. Головні наукові парадигми в історії мовознавства. Визначення наукової парадигми (10 балів).

2. Психолінгвістика: витоки, об'єкт, предмет, становлення (10 балів).

3. Виконання тестів (10 балів).

4. Розкрийте особливості поняття *мовна картина світу* в соціолінгвістиці, етнолінгвістиці, психолінгвістиці (10 балів).

МОДУЛЬ 2

Практичне заняття 8

Соціолінгвістичний аспект вивчення мови

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Соціолінгвістика, предмет, об'єкт, витоки. Становлення соціолінгвістики. Напрями сучасних соціолінгвістичних досліджень.
2. Проблема соціальної диференціації мови. Форми існування, соціальні різновиди мови і форми міксації мов.
3. Проблема мовної ситуації.
4. Мовні контакти. Диглосія і білінгвізм (полілінгвізм).
5. Проблема мовної норми та варіативності.
6. Проблема колективного вибору мови.
7. Мовна політика. Проблема мови і влади. Політична лінгвістика.
8. Лінгвогендерологія.
9. Інтерлінгвістика. Міжнародні мови.
10. Методи соціолінгвістичних досліджень.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Чому мову вважають соціальним явищем? 2. У чому сутність територіальної диференціації мови; соціальної диференціації мови? 3. Що таке мовна норма? 4. Які ви знаєте форми загальнонародної мови? 5. Які ознаки літературної мови? 6. У чому полягає суть стилістичної диференціації літературної мови? 7. Які сфери охоплює мовна політика? 8. Які основні проблеми соціолінгвістики? 9. Що вивчає інтерлінгвістика? 10. Чи все в мові зумовлене соціальним чинником? Як у мові відображаються соціальні чинники? 11. Що таке синхронія і діахронія? 12. У чому виявляються статика і динаміка мови? 13. Що таке мовні антиномії? 14. Які є зовнішні причини мовних змін? 15. Які зміни в мові можуть бути спричинені контактуванням мов? 16. Що таке *внутрішні причини мовних змін*? У яких антиноміях і тенденціях мовного розвитку вони виявляються? 17. Які думки існують у мовознавстві щодо прогресу в розвитку мов? 18. Чи є двомовність і диглосія тотожними поняттями? 19. Які

спільні ознаки піджинів та креольських мов? Які відмінні? 20. Які основні напрями соціолінгвістичних досліджень? 21. Які характеристики гендерного аспекту лінгвістичного пошуку? 22. Що таке *мовний сексизм*? 23. Яким є теоретичне підґрунтя політичної лінгвістики? 24. Які етапи розвитку політичної лінгвістики? 25. Яким є основні принципи мовної політики?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) Доведіть, що мова є суспільним, а не біологічним чи психічним явищем.

2) Розкрийте зв'язки мови із суспільством; окресліть роль суспільства у формуванні й розвитку мови.

3) Обґрунтуйте соціальну зумовленість мовних явищ; поясніть, чи все в мові є соціальним.

4) Обґрунтуйте, як відображаються в мові соціальні чинники.

5) Розкрийте співвідношення мови і культури.

6) Обґрунтуйте, якою мірою можливий свідомий вплив суспільства на мову.

7) Порівняйте (з прикладами) поняття синхронії й діяхронії в мовознавстві.

8) Окресліть зміни в мовній системі, які може зумовити контактування мов; наведіть приклади.

9) Назвіть 2-3 внутрішні причини мовних змін, наведіть приклади, обґрунтуйте.

10) Окресліть причини розвитку мови; обґрунтуйте, які, на вашу думку, зараз є більш визначальними.

11) Обґрунтуйте, за яких умов суспільного і мовного розвитку виникає літературна мова.

12) Поясніть на конкретних прикладах, як суспільно-історичні зміни впливають на розвиток мовної системи.

13) Розкрийте специфіку зв'язків мови та історії на лексичному рівні.

Рекомендована література

1. Зеленько А.С. Загальне мовознавство: Навч. посібник. Київ: Знання, 2010. С. 238–342.

2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 297–332.

3. Масенко Л.Т. Мова і політика. 2-ге вид., допов. Київ: Соняшник, 2004. 120 с.

4. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник. Київ: “ОКО”, 1996. С. 256–319.

5. Шумицька Г. Феномен мовної політики в українській соціолінгвістичній традиції: Підходи до його аналізу в регіональному вимірі. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 57, Article 2679.

Практичне заняття 9

Когнітивна лінгвістика та лінгвоконцептологія

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Предмет, об’єкт, витоки когнітивної лінгвістики. Завдання, принципи й напрями когнітивної лінгвістики.
2. Проблема категоризації в когнітивній лінгвістиці.
3. Прототипна семантика. Принципи і проблеми когнітивної семантики.
4. Проблема структур репрезентації знань. Когнітивне моделювання.
5. Лінгвоконцептологія: завдання та головні поняття.
6. Концепт як центральне поняття сучасної антропологічної лінгвістики. Проблема концепту в сучасній лінгвістиці. Співвідношення термінів «концепт», «поняття», «значення».
7. Структура концепту як гетерогенного ментального утворення.
8. Концепт як основна складова мовної картини світу.
9. Методика концептуального аналізу. Методика опису концепту в науковому дослідженні.
10. Когнітивний аспект синтаксису.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Який об’єкт вивчення когнітивістики. 2. Чи можна чітко назвати дату і місце «народження» когнітивної лінгвістики? 3. Назвіть представників цього напрямку в мовознавстві. 4. Якими є завдання когнітивної лінгвістики? 5. Які вчені опрацювали концепт у сучасному когнітивному розумінні? 6. У чому полягає так званий семан-

тичний підхід до визначення концепту? 7. Які два основні підходи щодо тлумачення терміна *концепт* виділяють у сучасному мовознавстві? 7. Як Ви розумієте термін *лінгвокультурема*? Хто запровадив це поняття в лінгвістиці? 8. Як Ви розумієте термін «лого-епістема»? Які вчені запровадили це поняття в лінгвістиці? 9. У чому полягає лінгвокультурологічне осмислення концепту? 10. Які основні принципи можуть сприяти об'єктивізації вибірки слів-концептів? 11. Як розуміють поняття *ключові слова культури*? 12. Яка дефініція окреслює термін *концепт*? 13. Які складові концепту як гетерогенного ментального утворення виділяють? 14. Чому термінологічне сполучення *концептуальний аналіз* є амбівалентним? 15. Які основні етапи методики опису концептів?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) У чому полягає відмінність між термінами *концепт*, *поняття* і *значення*? Проілюструйте.

2) Зробіть зіставно-компаративний аналіз вербалізацій цих концептів за схемою: а) понятійний складник; 2) емоційно-асоціативний складник; в) морально-ціннісний складник.

3) Оберіть концепт української, грецької або латинської лінгвокультури і зробіть його аналіз.

4) Обґрунтуйте, як узгоджуються принципи когнітивізму та конекціонізму, модуляризму й холізму з вивченням пізнавальної діяльності людини у психології та нейрофізіології.

5) Охарактеризуйте методологічне підґрунтя постулатів сучасної когнітивної семантики.

6) Поясніть, у чому полягає, за Дж. Лакоффом, «об'єктивістський присмак» пропозиційного моделювання.

7) Проаналізуйте недоліки і проблемні питання наявних дефініцій концепту.

8) Окресліть етапи підготовчої роботи для опису певного концепту (за вибором).

Рекомендована література

1. Зеленько А.С. Загальне мовознавство: Навч. посібник. Київ: Знання, 2010. С. 238–342.

2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр «Академія», 2010. С. 297–332.

3. Масенко Л.Т. Мова і політика. 2-ге вид., допов. Київ: Соняшник, 2004. 120 с.

4. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник. Київ: “ОКО”, 1996. С. 256–319.

5. Шумицька Г. Феномен мовної політики в українській соціо-лінгвістичній традиції: Підходи до його аналізу в регіональному вимірі. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 57, Article 2679.

Практичне заняття 10

Текстово-дискурсивний підхід до вивчення мови.

Лінгвістика тексту

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Предмет, об’єкт, становлення лінгвістики тексту. Напрями лінгвістики тексту.
2. Текст і текстома: проблема дефініції. Проблема категорійної ієрархії тексту.
3. Типологія текстових категорій.
4. Проблема контексту. Імпліцитний план тексту.
5. Визначення дискурсу в сучасній лінгвістиці. Співвідношення понять «текст» і «дискурс» у мовознавстві. Структура і типологія дискурсу.
6. Дискурсологія: напрями розвитку й суміжні дисципліни.
7. Герменевтика. Герменевтичні техніки. Проблеми інтерпретації тексту.
8. Методи дослідження тексту. Дискурс-аналіз як новітній метод лінгвістичних досліджень.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Які значення терміна «дискурс» домінують у сучасних наукових парадигмах? Чи тотожні поняття *дискурсу* й *тексту*? 2. Які спільні та відмінні ознаки *дискурсу* й *тексту*? 3. Назвіть основні підходи (напрями) до вивчення *дискурсу* й *тексту* в лінгвістиці. 4. Які Ви знаєте дефініції й види контексту? 5. Розкрийте сутність ланцюжкового й паралельного зв’язку елементів тексту. 6. Які є за-

соби створення імпліцитного плану тексту? 7. Які є засоби вираження актуального членування висловлення й тексту. 8. Визначте принципи лінгвістичного аналізу тексту. 9. Чим зумовлене видове розмаїття *дискурсів*? Які Ви знаєте класифікації? Назвіть ознаки різновидів дискурсу. 10. Схарактеризуйте завдання й етапи контент-аналізу як методики дискурсивного аналізу. 11. Чому *дискурс* розглядають як об'єкт дослідження антропоцентричного мовознавства? 12. Які зарубіжні і вітчизняні вчені працюють в галузі дискурсивної лінгвістики? 13. Із урахуванням яких факторів дискурс вивчають у сучасній мовознавчій науці? 14. З іменами яких відомих мовознавців пов'язане виникнення поняття *дискурс*? 15. Як розуміє поняття *дискурс* Т. ван Дейк? 16. Яким чином можна диференціювати поняття *дискурс* і *текст*? 17. Як визначає поняття «дискурсу» Ф.С. Бацевич? 18. Які ознаки, на думку М. Стабза, свідчать про структурну організацію дискурсу? 19. Як термін «макроструктура дискурсу» розуміє відомий нідерландський дослідник Т. ван Дейк? 20. Які три основні напрямки дослідження виділяються в дискурсології? 21. У чому полягає специфіка усного та письмового дискурсів? 22. Яку мінімальну одиницю дискурсу виділяє І.С. Шевченко? 23. Як типи дискурсу корелюють з поняттям мовленнєвого жанру? 24. Які типи дискурсу виділив засновник комунікативної філософії Ю. Габермас? 25. Використовуючи який емпіричний матеріал можна досліджувати специфіку невербального дискурсу? 26. Які невербальні компоненти комунікації можуть використовуватися в емоційному дискурсі? 27. Які прагмалінгвістичні характеристики ритуального дискурсу виокремлюють? 28. У працях яких учених вперше трапляється використання методу дискурсивного аналізу?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) Охарактеризуйте причини різноманітності наявних у науковій літературі дефініцій тексту. Наведіть приклади цих дефініцій.

2) Поясніть необхідність введення до лінгвістики тексту терміна «текстема». Запропонуйте найбільш вдалу дефініцію.

3) Обґрунтуйте поняття тексту як найвищої одиниці мовної системи.

4) Доведіть, що текстові категорії є обов'язковими для всіх текстів. Які категорії можуть вважатися факультативними для різножанрових текстів.

5) З'ясуйте, у чому полягає відмінність імплікатури, підтексту та пресупозиції.

6) Окресліть герменевтичні постулати та поняття, які використовуються в лінгвістиці тексту.

7) Продемонструйте на прикладі будь-якого художнього тексту рефлексивну й антирефлексивну герменевтичну техніку кур-сології.

8) Охарактеризуйте причини різноманітності наявних у науковій літературі дефініцій дискурсу. Наведіть приклади цих дефініцій.

9) Охарактеризуйте концепцію дискурсу Е. Бенвеніста. Як розуміє поняття «дискурс» Т. ван Дейк? Порівняйте концепції.

10) Обґрунтуйте, чому серед окремих мовознавців існує думка, що на рівні дискурсу відсутня будь-яка лінгвістична (структурна) організація.

11) Охарактеризуйте макроструктуру (глобальну) та мікроструктуру (локальну) структуру дискурсу.

12) Охарактеризуйте прагматичну структуру дискурсу.

13) Охарактеризуйте специфіку художнього дискурсу й наукового дискурсу. Порівняйте.

14) Поясніть, чому корпоративний дискурс є складовою корпоративної культури компанії.

15) Охарактеризуйте дискурс-аналіз як сучасний метод лінгвістичних досліджень.

16) Підберіть приклади різних типів дискурсів та зробіть їх аналіз.

Рекомендована література

1. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С.39–53.

2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 333–354.

3. Семчинський С.В. Загальне мовознавство: підручник. Київ: “ОКО”, 1996. С. 320–392.

4. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 102–127, 177–239.

Практичне заняття 11

Комунікативний аспект вивчення мови.

Комунікативна лінгвістика

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Комунікативна лінгвістика як новий напрям сучасних мовознавчих досліджень. Предмет, об'єкт і становлення комунікативної лінгвістики.
2. Основні категорії комунікативної лінгвістики. Комунікація як центральне поняття комунікативної лінгвістики. Проблема одиниці мовної комунікації.
3. Мовленнєвий акт, його типи та структура. Теорія мовленнєвих актів.
4. Комунікативна ситуація, комунікативний акт, дискурс.
5. Проблема моделювання комунікації.
6. Складники комунікативної ситуації як дискурсу.
7. Структурні характеристики стандартної комунікативної ситуації. Комунікативна взаємодія, її типи.
8. Лінгвопрагматика. Закони та правила комунікативної взаємодії.
9. Проблема зразків мовної комунікації.
10. Сутність мовленнєвого жанру як категорії комунікації. Комунікативні стратегії і тактики як комунікативні категорії.
11. Пресупозиція як універсальна категорія комунікативної ситуації.
12. Мовна особистість: комунікативна компетенція та мовленнєва поведінка.
13. Соціальні ролі комунікантів у міжособистісній комунікації.
14. Лінгвістична генологія (лінгвогенристика).
15. Паравербальні засоби мовної комунікації. Паралінгвістика.
16. Витоки та сучасний стан досліджень невербальних компонентів комунікації.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Чи дають однозначну відповідь щодо питання співвідношення мови та мовлення вчені? 2. Чи можна отожднювати мову і мовлення?
3. Які аспекти мови окреслив Л. Щерба? 4. Як можна проілюструвати такі опозиційні ознаки мови і мовлення: *загальне явище – конкрет-*

не явище, стабільне явище – динамічне явище, ідеальне явище – матеріальне явище? 5. Об'єктом вивчення яких сучасних мовознавчих дисциплін є мовлення? 6. Що таке мовленнєва девіація? 7. Чи відомі вам випадки успішного застосування технологій НЛП? 8. Визначте проблематику і основний термінологічний апарат комунікативної лінгвістики. 9. Які зарубіжні і вітчизняні вчені працюють у галузі комунікативної лінгвістики? 10. Що таке комунікація? Чому комунікація є національно маркованим феноменом? 11. Які основні ознаки комунікації вам відомі? 12. Охарактеризуйте поняття вербальної і невербальної комунікації. 13. Як Ви розумієте поняття «міжкультурна комунікація»? 14. Подайте визначення поняття *мовна особистість*. Які основні рівні в структурі мовної особистості виділяють деякі мовознавці? 15. Що таке комунікативна компетенція? Які чотири типи знань і умінь у комунікативній компетенції виділяє Д. Гаймс? 16. Що таке *прецедентний феномен* і *прецедентний текст*? 17. Охарактеризуйте поняття комунікативної поведінки та мовленнєвого етикету. 18. У чому полягає сутність мовленнєвого жанру як категорії комунікації? 19. Як співвідносяться поняття «мовленнєвий жанр», «комунікативна ситуація», «стиль»? 20. Визначте структурні характеристики стандартної комунікативної ситуації, запропонуйте дефініцію терміна *комунікативна ситуація*. 21. Що таке *комунікативна стратегія* і *комунікативна тактика*? Як вони співвідносяться? 22. Які типи комунікативних стратегій виділяє Д. Гаймс?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) Чи можна дати відповідь на запитання «Що виникло раніше – мова чи мовлення»? Відповідь обґрунтуйте.

2) Поясніть на конкретних прикладах, чому мова характеризується нехронотопністю і скінченністю, а мовлення – хронотопністю і нескінченністю.

3) Обґрунтуйте, чому на сучасному етапі мовлення стало об'єктом вивчення багатьох сучасних мовознавчих дисциплін; більш детально поясніть на прикладі конкретного напрямку.

4) Охарактеризуйте співвідношення комунікативної лінгвістики, теорії мовленнєвих актів, лінгвопрагматики, паралінгвістики та лінгвістики тексту в сучасному парадигмальному просторі лінгвістики.

5) Обґрунтуйте, чому мовленнєвий акт не визнаний одиницею мовної комунікації?

6) Обґрунтуйте, чому вербальна комунікація не існує в чистому вигляді.

7) Проаналізуйте, чи має право на існування серед типів комунікативної взаємодії комунікативне суперництво.

8) Проаналізуйте закони і правила комунікативної взаємодії в ракурсі їхньої ролі у створенні комунікативного співробітництва. Обґрунтуйте, чи може виконання цих правил призвести до комунікативного конфлікту.

9) Підберіть приклади комунікативного шуму із творів художньої літератури і поясніть рівень та причину його виникнення.

10) Обґрунтуйте стратегії й тактики комунікативної поведінки героїв художнього твору (на вибір). Складіть прагматограму фрагмента художньої комунікації.

Рекомендована література

1. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 24–26.

2. Загальне мовознавство. Навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов /Уклад. Лелека Т.О. Кропивницький, 2021. 120 с.

3. Зеленько А.С. Загальне мовознавство: Навч. посібник. Київ: Знання, 2010. С. 294–301.

4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 194–206.

6. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 18–33.

Практичне заняття 12

Прикладна лінгвістика

Час – 2 години

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Покликання прикладної лінгвістики та напрями її досліджень.
2. Прикладна фонетика.
3. Прикладні напрями комп’ютерної лінгвістики. Комп’ютерна лексикографія.
4. Прикладний аспект термінознавства.

5. Корпусна лінгвістика.
6. Прикладне спрямування перекладознавства.
7. Прикладне спрямування патопсихолінгвістики.
8. Судова (кримінальна) лінгвістика.
9. Прикладне значення розробки проблем комунікативного впливу. Нейролінгвістичне програмування.

Завдання для самостійної роботи

1. Дайте відповіді на запитання:

1. Чи варто розрізняти поняття *метод, методологія, прийом*?
2. Якою є структура методу? 3. Як співвідноситься описовий метод із категоризацією? 4. До якого методу варто зарахувати дистрибутивний аналіз? 5. Представники якої лінгвістичної парадигми сформували принципи дистрибутивного аналізу? 6. Хто запровадив метод за безпосередніми складниками? 7. Яку з підсистем мови найдоцільніше досліджувати за допомогою аналізу за безпосередніми складниками? 8. Який основний принцип трансформаційного аналізу? 9. Яку з підсистем мови найдоцільніше досліджувати за допомогою трансформаційного аналізу? 10. Хто з мовознавців започаткував компонентний аналіз? 11. Яку з підсистем мови найдоцільніше досліджувати за допомогою компонентного аналізу? 12. Які основні прийоми порівняльно-історичного методу? 13. У чому полягає відмінність між прийомами внутрішньої реконструкції та зовнішньої реконструкції? 14. У чому особливість історичного методу? 15. Хто вперше використав зіставний метод для дослідження мов? 16. На основі якої ознаки зіставний метод протиставляється порівняльно-історичному? 17. Які методи використовуються у соціолінгвістичних і психолінгвістичних дослідженнях? 18. Що таке *лінгвостатистика, стилостатистика*?

2. Виконайте проблемні завдання:

1) Охарактеризуйте відмінність між прикладною й комп'ютерною лінгвістикою. Обґрунтуйте необхідність виокремлення прикладної лінгвістики як мовознавчої дисципліни.

2) Обґрунтуйте, у чому полягають труднощі синтезу та розпізнавання усного звукового мовлення.

3) Охарактеризуйте прикладні завдання, поставлені перед комп'ютерною лінгвістикою.

4) Поясніть, які теоретичні питання термінознавства є актуальними для його прикладного аспекту.

5) Поясніть, які теоретичні питання перекладознавства є актуальними для прикладної лінгвістики.

6) Охарактеризуйте методики, які застосовуються в судовій лінгвістиці. Які перспективи має ця галузь?

Рекомендована література

1. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 13–21.

2. Загальне мовознавство. Навчально-методичний посібник для студентів факультету іноземних мов /Уклад. Лелека Т.О. Кропивницький, 2021. 120 с.

3. Зеленько А.С. Загальне мовознавство: Навч. посібник. Київ: Знання, 2010. С. 311–370.

4. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. 3-є вид. Київ: Видавничий центр “Академія”, 2010. С. 355–404.

6. Сосюр, Фердінан де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ: Основи, 1998. С. 12–15, 36, 115–116, 266–269.

Перелік тем презентацій /рефератів

1. Предмет та об’єкт комунікативної лінгвістики.
2. Основні опозиційні ознаки мови і мовлення.
3. Мовлення як об’єкт вивчення сучасних мовознавчих дисциплін.
4. Основні поняття когнітивної лінгвістики.
5. Напрями дослідження когнітивної лінгвістики.
6. Об’єкти вивчення інтернет-лінгвістики.
7. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі комунікативної лінгвістики.
8. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у галузі Інтернет-лінгвістики.
9. Предмет дослідження когнітивної науки та когнітивної лінгвістики.
10. Школи когнітивної лінгвістики в Європі, Америці, Україні.

11. Вплив когнітивних досліджень на вивчення характеру взаємодії мови і мислення.
12. Поняття «категоризація» та «концептуалізація».
13. Дефініції «поняття» та «концепт»: спільне й відмінне.
14. Структура концепту в лінгвістиці.
15. Об'єкт концептуального аналізу.
16. Класифікації концептів.
17. Концепт граматичного числа.
18. Когнітивна граматика Р. Ленекера.
19. Еволюція класичної теорії категорій.
20. Дослідження Л. Вітгенштайна в когнітивній лінгвістиці.
21. Прототиповий підхід до формування категорій.
22. Функційно-семіологічний підхід дослідження процесів функціональної категоризації слова у висловлюванні.
23. Експресивні засоби та стилістичні прийоми архітекτονіки художнього твору.
24. Когнітивні моделі за класифікацією Дж. Лакоффа.
25. Базові поняття комунікативної лінгвістики.
26. Моделі комунікації.
27. Сутність комунікативної діяльності.
28. Основні ознаки найбільш важливих форм спілкування.
29. Комунікативний акт та його складові.
30. Закони успішної комунікації.
31. Невербальні компоненти комунікативної діяльності.
32. Зв'язок мови, культури та мовлення.
33. Предмет та об'єкт міжкультурної комунікації.
34. Новітні здобутки вітчизняних та зарубіжних лінгвістів у комунікативній лінгвістиці.
35. Новітні засоби комунікації та їхня характеристика.
36. Соціолінгвістика як наукова дисципліна.
37. Основні напрями соціолінгвістичних досліджень.
38. Розвиток соціолінгвістики в США.
39. Мовна ситуація в Україні.
40. Гендерний аспект лінгвістичного пошуку.
41. Поняття «мовний сексизм».
42. Політична лінгвістика як наукова дисципліна.
43. Теоретичне підґрунтя політичної лінгвістики.

44. Етапи розвитку політичної лінгвістики.
45. Особливості політичної мови.
46. Основні принципи мовної політики.
47. Метафоричні моделі в німецькому політичному дискурсі.
48. Провідні методи дослідження політичної лінгвістики.
49. Роль гендерної лінгвістики в навчально-виховному процесі української школи.
50. Політична лінгвістика як механізм маніпуляції масовою свідомістю громадян.
51. Лінгвістичні портали: історія та сьогодення.
52. Корпусна лінгвістика як наукова дисципліна.
53. Основні напрями корпусних досліджень.
54. Корпус текстів та їхня класифікація.
55. Корпусна лінгвістика в США.
56. Етапи становлення корпусної лінгвістики у Німеччині.
57. Корпусна лінгвістика в Україні.
58. Типологія текстів у корпусній лінгвістиці.
59. Головні ознаки корпусного аналізу.
60. Комп'ютерна лексикографія.
61. Завдання комп'ютерної лексикографії.
62. Переваги корпусної лексикографії.
63. Принципи мовної політики.
64. Метафоричні моделі в німецькому політичному дискурсі.
65. Поняття «художній дискурс» та «лінгвопрагматика».
66. Зв'язок лінгвопрагматики з іншими гуманітарними науками.
67. Етапи розвитку лінгвопрагматики.
68. Теорія мовленнєвих актів.
69. Класифікації мовленнєвих актів.
70. Теорія імплікатур.
71. Типи імплікатур.
72. Тригери імплікатур у художньому дискурсі.
73. Прагматика стратегій і тактик спілкування.
74. Закони ефективного спілкування

Тестові завдання для тематичного оцінювання (орієнтовні)¹

1. *Когнітивна наука сформувалась:*

- а) на початку 80-х років у Європі;
- б) у другій половині 70-х років у США;
- в) після другої світової війни у США.

2. *Когнітивну науку тлумачать як:*

- а) комплексну парадигму, що поєднує логіку, лінгвістику, психологію, інформатику;
- б) селективну парадигму, що виокремлює питання природи й сутності мови в процесі мисленнєвої діяльності індивідуума;
- в) інтегровану парадигму, що висвітлює зв'язок мови й інтелекту людини.

3. *Когнітивна лінгвістика як дисципліна досліджує:*

- а) методи комп'ютерного моделювання функціонування знань в інтелектуальних системах;
- б) мову як засіб вираження діяльності свідомості;
- в) процес реалізації природної і штучної мови.

4. *Під концептом розуміють:*

- а) кванти знання, якими оперує людина в процесі мислення і які відображають результати пізнавальної діяльності людини;
- б) ментальний набуток індивіда про реалії світу;
- в) узагальнені уявлення людини про світ, відображені у свідомості.

5. *Концептуалізацію інтерпретують як:*

- а) найрізноманітнішу вербалізовану інформацію у вигляді концептів;
- б) інтерпретацію концептів;

¹ За працею: Ковбасюк Л.А., Романова Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії : лекційні, практичні, самостійні модулі та тести : навч.-метод. посіб. 2-е вид., перер. й доп. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 148 с.

в) осмислення інформації, що надходить, мисленнєве моделювання предметів і явищ, які спричинює утворення певних уявлень про світ у вигляді концептів.

6. Головним методом сучасної когнітивної лінгвістики є:

- а) концептуальний аналіз;
- б) контекстуальний аналіз;
- в) семантичний аналіз.

7. Термін комунікація вживається у 3 значеннях:

- а) зв'язок між людьми, система сполучення між об'єктами, соціальна комунікація;
- б) соціальна комунікація, зв'язок за допомогою технічних засобів, система сполучення між об'єктами;
- в) спілкування, система сполучення між об'єктами, зв'язок за допомогою технічних засобів.

8. До методів дослідження комунікації НЕ належить:

- а) прагматичний аналіз;
- б) аналіз словникових дефініцій;
- в) дискурс-аналіз.

9. Канал комунікації – це:

- а) процеси взаємодії вербальних і невербальних компонентів спілкування;
- б) це правила і послідовність комунікативних дій;
- в) засоби мови, які контролюють створення, надсилання та сприйняття повідомлення.

10. За способом взаємодії між комунікантами виділяють:

- а) письмове спілкування;
- б) монолог;
- в) мовлення безпосередньої комунікації.

11. Полілог – це:

- а) усний запланований виступ;
- б) спілкування двох або більше осіб;
- в) комунікація між двома особами.

12. Комунікативна інтенція мовця обумовлює:

- а) поведінку співрозмовника;
- б) стратегію спілкування;
- в) відстань між комунікантами.

13. Функції невербальних засобів комунікації є:

- а) заміщення вербальних повідомлень;
- б) регулювання розмови;
- в) покрокове змістове планування мети.

14. Культура мовлення це:

- а) володіння адресантом нормами усного і писемного літературного мовлення;
- б) відображення стану культурних знань людини, суспільства;
- в) розділ науки про мову, що розглядає питання додержання мовних норм.

15. Причиною міжкультурних непорозумінь може бути:

- а) неоднакове розуміння повідомлення;
- б) розбіжностей у культурному досвіді різних культурних спільнот;
- в) універсальна поведінка, спільна для всіх культур.

16. Соціолінгвістика розвивається на перетині...

- а) мовознавства й соціології
- б) мовознавства й етнології
- в) мовознавства, соціології, соціальної психології та етнології

17. Термін «соціолінгвістика» введено ...

- а) американським соціологом Г. Каррі;
- б) американською психологинею Е. Рош;
- в) радянським мовознавцем Л. Щербою.

18. Соціолінгвістика у вузькому розумінні:

- а) пояснює всю сукупність «площинних» членувань мови;
- б) пояснює усю систему мови та її варіантів;
- в) пояснює членування мови і її функціонування, яке намічається у площині соціальних груп і суспільних прошарків колективу.

19. Категорія «гендер» була впроваджена з метою розрізнення понять:

- а) «чоловік» та «жінка»;
- б) «соціальна стать» та «біологічна стать»;
- в) «біологічна стать» та «соціокультурна стать».

20. Мовний сексизм – це:

- а) дискримінація за статтю в мові;
- б) зображення жінки та чоловіка в мові;
- в) мовне відображення біологічної статі.

21. Мовна толерантність ґрунтується на:

- а) етнічній належності;
- б) боротьбі за рівні права;
- в) релігійній, етнонаціональній та гендерній толерантності.

22. Фемінітиви – це:

- а) іменники жіночого роду
- б) іменники жіночого роду на означення осіб, що утворюються від іменників чоловічого роду від за допомогою певних суфіксів
- в) назви жіночих професій

23. Період формування політичної лінгвістики як наукової дисципліни збігається з:

- а) 50-ми роками XX століття;
- б) 80-ми роками XX століття;
- в) початком XXI століття

24. Політична мова є ...

- а) продуктом політиків;
- б) результатом журналістської діяльності;
- в) варіантом професійної підмови.

25. Політичний стиль корелює з ...

- а) ідеологією країни й ментальністю певного політика;
- б) політичною ситуацією й стратегією комуні кантів;
- в) певним політиком і певною політичною організацією.

26. Політичний дискурс є одним із різновидів дискурсу, спрямованим на:

- а) встановлення зв'язків між партією й лекторатом;
- б) створення знакового образу живого мовлення політика;
- в) моделювання інтересів лінгвоспільноти

27. Корпусна лінгвістика розвивається на перетині...

- а) мовознавства й статистики;
- б) мовознавства й кібернетики;
- в) кібернетики й комп'ютерної лінгвістики.

28. Лінгвістичний корпус:

- а) зібрання машиночитаних текстів ;
- б) лінгвістичний портал;
- в) спеціалізовані програми.

29. Аналіз у корпусній лінгвістиці є відбувається за допомогою спеціалізованої прикладної програми:

- а) конкондансер;
- б) корпусний менеджер;
- в) цифровий пошук.

30. Комп'ютерна лексикографія спрямована на:

- а) аналіз лінгвістичних корпусів;
- б) укладання електронних словників;
- в) аналіз частотності мовних одиниць.

Зразок модульної контрольної роботи № 2

1. Напрями дослідження когнітивної лінгвістики (10 балів).
2. Корпусна лінгвістика як наукова дисципліна (10 балів).
3. Виконання тестів (10 балів).
4. Окресліть зміни в мовній системі, які може зумовити контактування мов; наведіть приклади.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ЛІНГВІСТИЧНИХ ТЕРМІНІВ¹

Адстр'ят (лат. *ad* – при, біля і *stratum* – нашарування, пласт) – 1) сукупність рис однієї мови, що переходять в іншу мову внаслідок тривалого контактування певних мов на одній або суміжних територіях. А. – нейтральний тип взаємодії, що не зумовлює до етнічної асиміляції і поглинання однієї мови іншою; елементи однієї мови, що увійшли до іншої мови внаслідок тривалого співіснування певних мов на одній або суміжних територіях (напр., польськ. лексика в білоруській мові: *гарбата*, *цытрон*); змішаний тип білінгвізму. Поняття А. введено в 1939 р. М. Дж. Бартолі.

Ана́ліз (грецьк. *analysis* – розклад, розчленування) – метод наукового дослідження дійсності, що полягає в розчленуванні цілого на частини; **у лінгводидактиці** – те саме, що розбір (*морфемний аналіз*, *фонетичний аналіз* та ін.); **у дискурсології** – процедура здобуття параметрів прообразу шляхом корелятивних для неї еталонних операторів розпізнавальної системи.

Ана́ліз (грецьк. *analysis* – розклад, розчленування) **компонентний** (лат. *componens* – той, що складає) – методика дослідження плану змісту значеннєвих мовних одиниць, що передбачає розщеплення значення на мінімальні семантичні складники (компоненти); різновид лексичного аналізу, що передбачає вияв у значеннях слів сем – елементарних смислових компонентів, з яких складається їхній зміст. А. к. ґрунтується на тому, що одиницями аналізу виступають частини (елементи) мовної одиниці (номінативно комунікативної або структурної). А.к. охоплює: 1) розбір слова за його морфемним і морфологічним складом; 2) розбір речення (за логіко-граматично-

¹ *За працями:* Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. Том 1, 402 с.; Том 2, 350 с.; Том 3, 402 с.; Том 4, 388 с.; Ковбасюк Л.А., Романова Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії : лекційні, практичні, самостійні модулі та тести : навч.-метод. посіб. 2-е вид., перер. й доп. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 148 с. [*антропоцентризм, експланаторність, експансіонізм, дистрибуція, дистрибутивний аналіз, лінгвогендерологія, психопетичність, лінгвостилістична абстракція*]; Папіш В.А. Лінгвопсихоакцентуація елітарної мовної особистості: теорія, історія, дискурсивна практика: монографія / передне слово, наук. ред. проф. Т.А. Космеди. Вінниця–Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2022. 456 с. [*ідіолект, ідіостиль, лінгвопсихоакцентуація*].

го і смислового членування); 3) тлумачення слова в нормативному словнику. У низці досліджень А. к. розглядають як дискретний аналіз, у компетенцію якого входить: 1) розклад лексичного значення слова на семи; 2) їхній матричний опис; 3) протиставлення семантичного рівня лексичному; 4) заміна методики аналізу методикою опису; 5) у центрі аналізу тематичний ряд – набір контрастувальних моносем (= сем), його матричний опис і контекстне підтвердження, що складають суть методики дискретного компонентного аналізу. Недоліки цього аналізу полягають у тому, що: 1) тематичні ряди обираються довільно; 2) не розрізняються поняття «значення слова», «смісл слова», «моносема». Система моносем використовується для вивчення понять, а не значень слова. А. к. слід доповнити аналізом нормативності і контекстним аналізом.

Антиномії (грецьк. *antinomia* – суперечність у законі; лат. *anti* – проти і *nomos* – закон) – суперечність між двома однаково правильними положеннями; протилежні начала, внутрішні суперечності мови, боротьба між якими спричиняє її зміни.

Антропоцентризм (від гр. *antropos* - людина) є методологічним принципом, згідно з яким людина розглядається як центр і найвища мета світобудови.

Білінгвізм (лат. *bi* – двох + *lingua* – мова) (**двомовність**) – 1) взаємодія двох або трьох мов у тому самому мовному колективі, мовному соціумі. Розмежовують Б. як соціальне явище та Б. як факт мовленнєвої діяльності мовця. Соціальний білінгвізм – це мовне явище; 2) вільне володіння двома мовами (діалектами) і здатність особи або групи осіб користуватись цими двома мовами для забезпечення комунікативних потреб; 3) реалізація здатності користуватись по чергово двома мовами; практика по чергового спілкування двома мовами; практика індивідуального або колективного використання двох мов у межах однієї державної чи соціальної спільноти у відповідних комунікативних сферах; у **вузькому значенні** – більш чи менш вільне володіння двома мовами: рідною і нерідною; у **широкому значенні** – відносне володіння другою мовою, здатність користуватися нею в певних сферах спілкування. Мінімальним рівнем (порогом) володіння другою мовою вважається рівень, достатній для виконання індивідом мовленнєвих дій, у процесі котрих реалізуються потрібні функції другої мови.

Відношення – взаємозв'язки, що виявляються між ярусами і категоріями, одиницями та їхніми частинами. Основні типи відношень: 1) парадигматичні (об'єднують одиниці мови в групи, розряди, кегії: система приголосних, система відмінювання, синонімічний ряд та ін.); 2) синтагматичні (об'єднують одиниці мови в їхній сучасній послідовності: словосполучення, речення тощо); 3) асоціативні (виникають на ґрунті збігу в часі уявлень, тобто образів явищ дійсності: асоціація за суміжністю, подібністю, контрасту: *ведмежий голос* – асоціація за суміжністю); 4) ієрархічні (відношення між нерівно рядними елементами: спільне і часткове, рід і вид та ін.).

Відношення ієрархічні (грецьк. *hieros* – священний та *arhe* – влада; ієрархія – розташування елементів системи від вищого до нижчого) – відношення підпорядкування: **відношення ієрархічні (у мові)** – відношення структурно простіших одиниць до складніших: фонemi до морфеми, морфеми до лексеми, лексеми до речення; відношення включення між одиницями мови; у **лексичі** – гіперо-гіпонімічні відношення, коли співвідносяться більш загальне із частковим, більш абстрактне – з конкретним, пор., наприклад: поняття *зелений* є гіпонімом щодо поняття «колір», оскільки останнє охоплює різні кольори; у лексикології – відношення ієрархічні охоплюють відношення «гіперонім – гіпонім» (загальне – часткове: *хімія, фізика, математика, біологія* постають гіпонімами щодо гіпероніма *наука*); «голонім – меронім» (частина – ціле: *гілка, корінь* виступають меронімами щодо голоніма *дерево* як цілого).

Відношення парадигматичні / парадигмальні (прикм. від ім. *парадигматика*) – відношення взаємозв'язку, протиставлення та зумовленості між одиницями одного ярусу, що об'єднує ці одиниці у відповідні класи (**парадигми**); належності до одного класу (множинності); відношення вибору, асоціації, що ґрунтуються на подібності й відмінності позначувальних і позначуваних одиниць мови.

Відношення синтагматичні (грецьк. *syntagma* – разом побудоване; прикм. від ім. *синтагматика*) – відношення послідовності, слідування один за одним у межах синтагми; тип відношення мовних одиниць одного ярусу, розташованих лінійно, що ґрунтуються на асоціації за суміжністю, тобто на сполучуваності; здатність мовних одиниць одного ярусу поєднуватися.

Генеративізм (англ. *to generate* – породжувати) – напрям у мовознавстві, що визнає пріоритет дедуктивного підходу до вивчення мови над індуктивним, інтерпретує мову як феномен психіки людини й опрацьовує формальні моделі процесів породження мовних конструкцій. Синоніми: *Породжувальна лінгвістика; Генеративна лінгвістика*.

Гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа – концепція, за якою структура мови визначає структуру мислення, спосіб пізнання зовнішнього світу й обмежує розвиток культури мовою. Створена у 30-х роках ХХ ст. американськими вченими Едваром Сепіром і Бенджаміном Уорфом у межах етнолінгвістичного напрямку, тому її інколи називають *гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа*. У межах цієї гіпотези диференціюють **сильний** і **слабкий** її вияви; **сильний** – у цьому разі структура мови повністю детермінує структуру мислення і спосіб пізнання зовнішнього світу (підтвердженням є концепція лінгвістичного детермінізму); **слабкий** – у цьому разі мова витлумачувана як своєрідний і найважливіший чинник впливу на структуру мислення для осмислення реалій і явищ об'єктивної дійсності; мова суттєво впливає на структуру мислення, пізнання світу, соціалізацію тощо у дитячому віці. Критики Г. л. в. наголошують, що 1) у її основу покладено ототожнення мислення і мови; 2) Бенжамен Л. Уорф не вивчав народність апачів і його твердження щодо їхньої психології ґрунтуються лише на граматиці їхньої мови, а особливості їхнього мовлення загалом не простежувалися; 3) Бенжамен Л. Уорф наводить приклади речень мовою апачів у дослівному перекладі, що засвідчує їхню недолугість, бо на це спрямований такого ґатунку переклад; 4) поширене твердження про сотні слів на позначення снігу в ескімоській мові є антропологічною містифікацією; 5) навіть за наявності в певній культурі більшої кількості коренів на позначення певних предметів не виступає достатнім аргументом для висновків про психологію народу. Це підтверджує, що аналіз будь-яких мовних реалій слід робити обережно, не перебільшуючи і не применшуючи не тільки впливу мови на мисленнєвий потенціал людини відповідного культурно-мовного середовища, у рамках якого вона формується.

Глосематика (грецьк. *glossema*, род. відм. *glossematos* – слово) – лінгвістична течія структуралізму, яка трактує мову як абстрактну структуру й описує її суто формальними способами без звертання

до її субстанцій (реального змісту і звучання). Синоніми: **Копенгагенський структуралізм; Данський структуралізм.**

Гумбольдтіанство (ім., похідний від власного імені Вільгельма фон Гумбольдта – німецького філософа, лінгвіста, державного діяча) – сукупність поглядів на мову і способи її вивчення, що постали в руслі філософсько-лінгвістичної концепції Вільгельма фон Гумбольдта. Основою Г. є теза про активний вплив мови на мислення і свідомість її носіїв, а теоретично-методологічне підґрунтя цієї концепції – антропологічний підхід до мови, за яким повноцінне вивчення мови мусить здійснюватись у постійному взаємозв'язку зі свідомістю і мисленням людини, її культурою і духовним життям з концентрацією уваги на людській особистості як носієві і творцеві мовної картини світу.

Девіації (лат. *deviatio* – відхилення від *de-* – від + *via* – дорога) **спілкування** – типи комунікативних невдач, помилок, обмовок, описок, провалів тощо, пов'язані з мовною і комунікативною компетенцією учасників спілкування.

Дедукція (англ. *deduction* від лат. *deducere* – походити, походити з відповідних коренів, *deductio* – виведення від *deduco* – встановлюю) – спосіб дослідження, що полягає в переході від загального до окремого; одна з форм умовисновку, за якої на основі загального правила з одних положень як істинних виводиться нове істинне положення. Дедуктивний умовисновок прямує від загального до часткового. Із загальних передумов встановлюють частковий випадок. Так, якщо вважати, що жінка (як протилежність чоловіка) пов'язує свою кар'єру швидше із зовнішніми обставинами, ніж зі своїми здібностями, можна очікувати, що в аналізі відповідної розмови, де жінка говорить про свою кар'єру, можна виявити цю особливість. Водночас ніхто не здивується, якщо виявить підтвердження цьому. Висновки, зроблені на основі дедукції, істинні, якщо істинні основи. Отже, індуктивні висновки – за дотримання логічних правил – не уосновлюють ніяких нових відкриттів. Вони не розширюють знання дослідника. Дослідження, що реалізують принципи критичного раціоналізму (Карл Поппер), здебільшого організовані згідно з принципами дедукції; з теорії (системи загальних тверджень) продукують гіпотези (пояснення), валідність яких можна критично протестувати на особливих випадках емпіричних даних. Цю процедуру

можна охарактеризувати як «скеровувану правилами». Текстовий аналіз витримано у принципах дедукції, якщо спочатку опрацьована схема категорій, а потім вивчають текст для визначення частоти і в якій формі наявні ці теоретичні конструкти.

Диглосія (грецьк. *di* – двічі й *glossa* – мова) – мовна ситуація, за якої в одному суспільстві одночасно існують дві ідіоми (мови чи форми однієї мови), кожна з яких, виконуючи свої функції, отримує різну оцінку мовців; паралельне використання залежно від сфер спілкування двох мов або двох форм існування однієї мови (діалектів, жаргонів тощо). Д. як соціолінгвістичний феномен передбачає свідому оцінку мовцями цих мов (чи форм існування мови) за відповідною шкалою або шкалами *висока – низька, рідна – чужа, урочи-ста – звичайна* (у період Київської Русі – функційне навантаження церковнослов'янської і давньокиївської) тощо; паралельне існування в одному соціумі двох форм однієї мови.

Дискурс – вербалізована мовленнєво-мисленнєва діяльність, складовими якої є лінгвістичні (засоби мовного коду) й нелінгвістичні (засоби інших семіотичних систем) компоненти.

Дистрибуція (від лат. *distributio* «розподіл») – сукупність усіх оточень, у яких перебуває досліджуваний елемент на відміну від оточень інших елементів.

Дистрибутивний аналіз – методика дослідження мови на основі оточення (дистрибуції, розподілу) окремих одиниць у тексті.

Дух мови нарідний – складне, комплексне поняття гумбольдтіанства, неогумбольдтіанства, а також деяких напрямів етнолінгвістики, яке охоплює складновловимі аспекти віддзеркалення особливостей етнічної психології, когнітивної діяльності, поведінки, світосприйняття, спілкування, вірувань, міфів тощо в конкретній ідіоетнічній мові.

Експланаторність (від англ. *to explain* – пояснювати) дослідницький принцип, упроваджений О. Кубряковою, згідно з яким мовні явища повинні бути пояснені на підставі строгої й доказової наукової теорії.

Експансіонізм (від лат. *expansio* – розширення, поширення) передбачає впровадження до лінгвістики теоретичного доробку, понятійного апарату, методів і методик інших наук.

Етнолінгвістика (грецьк. *ethnos* – народ, плем'я і франц. *linguistique* від лат. *lingua* – мова) – напрям у мовознавстві (наукова гібридна дисципліна), що виникла у XX столітті, перебуває на межі етнографії і лінгвістики та вивчає мову в її відношенні до культури народу та стосунки між етносами і мовами з виявом певних лакун у тих чи тих мовах, етнолінгвістичного навантаження тих чи тих лінгвальних компонентів (пор. особливості вияву слів типу *калина*, *майдан*, *вишиванка*, *Дніпро* в українському етнолінгвістичному просторі).

Знак мови (знак мовний) – у семасіологічному аспекті – будь-яка двобічна, тобто що має звукове вираження і графічну форму (план вираження) та зміст (план змісту), мовна одиниця, включена в систему аналогічних одиниць через значущість та використовувана мовцями для передачі інформації; графічно виражений чи усний засіб спілкування, що підлягає кодуванню та декодуванню. У мові наявні три типи знаків: **знаки іконічні**, **знаки індексальні** та **знаки символічні**.

Індукція (англ. *induction* від лат. *inducere* – встановлювати, вести від *inductivus* – доступний як передумова від лат. *inductio* – збудження, наведення) – прийом дослідження, за якого на підставі вивчення окремих явищ робиться загальний висновок про весь клас цих явищ, узагальнення результатів окремих конкретних досліджень.

Ідіолект — це сукупність мовних фактів, що сформувалася на базі вроджених лінгвістичних здібностей під впливом соціалізації, індивідуальних психічних особливостей та власної інтелектуальної діяльності продуцента.

Ідіостиль — це індивідуальна система мовно-психологічних засобів, за допомогою яких продуцент моделює уявний художній світ, репрезентує в мові власну психологічну Я-концепцію та здійснює вплив на читача.

Картина світу мовна – 1) те саме, що внутрішня форма мови; 2) вияв у категоріях (значною мірою і у формах) мови уявлень певного мовного колективу про будову, елементи і процеси дійсності в її співвідношенні з людиною, що постає основною фігурою мови і як мовець, і як основна активна особа світопорядку, про який сама людина говорить; цілісне відбиття конкретною мовою всього того, що існує в людині й навколо неї, здійснюване засобами мовної номі-

нації зображення людини, її внутрішнього світу, дійсності, природи тощо. Особливості К. с. м. виявляє передусім лексика історико-культурного, етнографічного типу.

Лінгвістика (франц. *linguistique* від лат. *lingua* – мова) **ареальна** (лат. *area* – майдан, простір; прикм. від ім. *areal*) – розділ мовознавства, що на основі методу картографування мовних явищ вивчає їхнє територіальне поширення.

Лінгвістика дескриптивна (англ. *descriptive* – описовий) – напрям у сучасному мовознавстві, особливо поширений у США як вияв структуралізму, що має за мету опис формальних елементів мови шляхом застосування дистрибутивного аналізу.

Лінгвістика когнітивна (лат. *cognitio* – знання, пізнання; пор. також англ. *cognition* – знання, пізнання; пізнавальна здатність) – напрям лінгвістичних досліджень, що виник на початку 80-х років ХХ ст. на перетині когнітології (науки про знання), когнітивної психології (психології пізнання), психолінгвістики та лінгвістики у рамках когнітивної науки. Когнітивна лінгвістика досліджує механізми знання мови і механізми вияву знань у мові, проблеми співвідношення мови і свідомості, роль мови в концептуалізації і категоризації світу, у втіленні пізнавальних процесів й узагальненні людського досвіду, зв'язок окремих когнітивних здібностей людини з мовою і форми їхньої взаємодії.

Лінгвістика комп'ютерна (прикм. від ім. *комп'ютер*) – сфера прикладної лінгвістики, де наявне широке використання комп'ютерних технологій та комп'ютерних засобів – різноманітних програм опрацювання і систематизації даних – для моделювання функціонування мови в тих чи тих умовах, ситуаціях, створення різноманітних технологій перекладу, а також сфера застосування комп'ютерних технологій у суміжних для лінгвістики сферах; лінгвістичний напрям, що розв'язує теоретичні та прикладні завдання мовознавства за допомогою комп'ютера.

Лінгвістика комунікативна (лат. *communicatio* – повідомлення, зв'язок) – розділ мовознавства (почасти новий напрям сучасної науки про мову), предметом якого є процеси спілкування людей з використанням «живої» природної мови, а також з урахуванням усіх наявних складників комунікації (фізичних, фізіологічних, психологічних, соціальних, контекстних, ситуативних та ін.).

Лінгвістика контрастивна (франц. *contraste*) / **Лінгвістика конфронтативна** (лат. *con...* – префікс зі значенням проти + *frons* (*frontis*) – лоб, фронт; прикм. від ім. *конфронтатив*) / **Лінгвістика зіставна** – лінгвістичний напрям, що вивчає дві або більше мови для порівняння їхніх структур і вияву відмінностей (контрастних / неконтрастних) на тлі подібності.

Лінгвістика прагматична (прикм. від ім. *прагматика*) – 1) лінгвістична дисципліна, що вивчає використання та функціонування мовних знаків у мовленнєвій комунікації; 2) вимір формування мовленнєвих висловлень, що визначається функціональними особливостями партнерів у мовленнєвому акті, наприклад, комунікативною інтенцією мовця та характером мовних засобів, які він використовує, самою ситуацією спілкування тощо.

Лінгвістика прикладна – напрям у мовознавстві, що опрацьовує методи розв'язання тих чи тих практичних завдань, які безпосередньо пов'язані з застосуванням і використанням мови. До основних завдань Л. п. належать: удосконалення писемності; створення уніфікованих систем транскрипції; уніфікування та упорядкування науково-технічної і виробничо-професійної термінології; вивчення процесів утворення нових назв для відповідних предметів, явищ, понять; добір мовного матеріалу для студіювання його у практиці – шкільній, вишівській для удосконалення методики його засвоєння; напрацювання новітніх технологій створення штучних мов та їхнього застосування у комп'ютерній сфері; створення корпусів національних мов.

Лінгвістика структурна – лінгвістичний напрям, основу дослідження якого складає розуміння мови як знакової системи з чітко позначеними структурними елементами (мовними одиницями, їхніми класами тощо) та прагнення до послідовно визначеного формального опису мови, що у своїй цілісності максимально наближений до точних наук.

Лінгвістика т́ексту (лат. *textus* – тканина, поєднання) – галузь мовознавства, що вивчає правила побудови, організації тексту (ширше – зв'язного мовлення), комунікативні різновиди тексту, зумовлені текстоутворювальними функціями мовних одиниць і орієнтацією повідомлення на певного адресата; мовознавча дисципліна, частина загальної теорії тексту, що досліджує внутрішню структуру тексту,

її категорійні складники, змістово-знакову і комунікативну репрезентацію.

Лінгвогендерологія – гендерна лінгвістика, що вивчає взаємозв'язок та взаємовплив мови як системи, мовної картини світу людини та її статі й гендера.

Лінгвопсихоакцентуація — це відтворений у мові, мовній свідомості, мовній поведінці, тексті, дискурсі, комунікації особливий вияв загострення окремих рис характеру індивіда.

Лінгвостилістична абстракція – це метод, який застосовується для дослідження, аналізу та опису стилістичного феномена в мові в його цілісності, з урахуванням взаємозв'язків між людиною, світом, мовою. Лінгвостилістична абстракція дозволяє проводити аналіз нерозчленованих стилістичних об'єктів, які виступають як процес, як єдине ціле в сукупності її системних і структурних властивостей.

Метод (грецьк. *methodos, methodikós* – шлях дослідження, спосіб пізнання) – використовується у двох значеннях. Загалом М. – спосіб пізнання, підхід до вивчення явищ об'єктивного світу і суспільного життя; сукупність певних прийомів і методик, спрямованих на вирішення певної теоретичної або практичної проблеми.

Метод зіставний (контрастивний метод, конфронтативний метод) – сукупність прийомів дослідження й опису мови шляхом її системного порівняння з іншою мовою для виявлення її специфіки на фоні спільних рис, при цьому історичний аспект мови не відіграє ніякої ролі; різновид порівняльного дослідження мов, особливістю якого постає зіставлення систем (підсистем) двох або більше мов для вияву розбіжностей (контрастів, лакун) між ними. На його основі формується зіставна (контрастивна) лінгвістика. Зіставлятися можуть споріднені і неспоріднені мови. М. з. – система прийомів і методики аналізу, використовувана для вияву спільного (всезагального) та особливого в порівнюваних мовах. Основні прийоми зіставного вивчення мов: 1) встановлення основ зіставлення; 2) зіставна інтерпретація; 3) типологічна характеристика. Вагоме значення мають результати зіставного вивчення мов у вивченні іноземних мов.

Метод описовий – найдавніший і найпоширеніший метод дослідження і вивчення мови, метою і завданнями якого постає планомірна інвентаризація одиниць мови, особливостей їхньої будови та

функціонування на певному етапі розвитку мови, тобто в синхронії; опис системи конкретної мови загалом або окремих її складників; метод використовує прийоми зовнішньої і внутрішньої інтерпретації. До перших належать вияви зв'язку з позамовними явищами, зв'язки з іншими мовними одиницями (прийоми міжрівневої інтерпретації). М. о. – система послідовних прийомів, застосовуваних для характеристики мовних явищ на відповідному етапі її розвитку. Це метод синхронного аналізу. М. о. – найстаріший, але не застарілий у сучасній лінгвістиці метод. Найдавніші китайські, індійські і грецькі граматики були здебільшого описовими.

Метод порівняльно-історичний – 1) метод дослідження мов, що ґрунтується на понятті генетичної спільності та наявності сімей та груп споріднених мов; 2) метод, що має опертям факт існування споріднених мов, які постали внаслідок розвитку прамови. Розвиток та подібність споріднених мов мотивується розвитком тієї самої мовної основи. М. п.-і. орієнтований не тільки на порівняння мов, але насамперед на встановлення розвитку споріднених мов. М. п.-і. поділяється на: 1) порівняльно-історичне вивчення споріднених мов; 2) вивчення варіантів тієї самої мови. М. п.-і. передбачає сукупність прийомів та операцій, зорієнтованих на порівняння об'єктів та їхній розгляд в історичному аспекті, а також вивчення груп мов для встановлення ступеня їхньої спорідненості (генеалогічної близькості) та історичних змін на ґрунті порівняння слів, граматичних форм, конструкцій, семантики, що реалізується у визначенні регулярних відповідностей з послідовною реконструкцією прамови; сукупність прийомів і процедур історико-генетичного дослідження мовних сімей і груп, а також окремих мов для встановлення закономірностей їхнього розвитку. Результатом застосування порівняльно-історичного методу є генеалогічна класифікація мов. Принцип М. і.-п. – встановлення історичної тотожності і різниці форм та звуків мови. Найважливіші прийоми М. і.-п.: 1) прийом внутрішньої реконструкції; 2) прийом хронологізації; 3) прийом діалектографії; 4) прийоми культурно-історичної інтерпретації; 5) прийом текстології. До них прилягають: а) встановлення генетичної тотожності зіставляваних значущих одиниць та звуків та обмеження фактів запозичення і субстрату; б) реконструкція найдавніших форм; в) вияв абсолютної та відносної хронології.

Метод структурний – метод синхронного аналізу мовних явищ лише на основі зв'язків і відношень між мовними елементами.

Методика дистрибутивна – сукупність дистрибутивних прийомів, що вивчають оточення мовних одиниць, їхній контекст. М. д. була опрацьована дистрибутивною лінгвістикою. Вона охоплює різні прийоми: 1) валентності; 2) оточення; 3) дистрибутивних формул.

Методика трансформаційна – полягає: 1) у встановленні правил перетворень; 2) визначенні напрямів трансформаційного процесу; 3) порівнянні отриманих трансформ або взаємотрансформувальних одиниць синонімічних або похідних). М. т. ґрунтується на взаємозв'язку мовних одиниць. Найширше вона застосовувана у вивченні синтаксичних і словотвірних моделей. У синтаксисі М. т. використовує два основних прийоми: 1) перебудову синтаксичної конструкції; 2) заміну її подібною конструкцією, тобто трансформом: *вишивання сорочки – вишивати сорочку; вітер відніс човни – вітром віднесло човни* тощо. Напрямок трансформаційного процесу не постає чітко фіксованим. У трансформації речень можливе експериментування: 1) додавання прикметника: *вгорі, але в крутій горі*; 2) заміна компонента: *бачу учня, але бачу ученицю*; 3) перестановка компонентів: *Впала гроза, і діти кинулися до школи – Діти кинулися до школи, тому що впала гроза*; 4) редукція компонента в аналізі неповних речень: *Ти підеш у бібліотеку? – Так, я піду в бібліотеку*; пор.: *Ти підеш у бібліотеку? – Піду*. За трансформаційного вивчення конструкцій допускаються словотвірні і лексико-граматичні перетворення: а) *Художник малює картину – Картина малюється художником* (речення кваліфіковано як логіко-синтаксичні еквіваленти); б) *Я люблю літо – Мені подобається літо* (визнається синонімічна заміна дієслів). Традиційна методика не мала чіткої системи правил і не використовувалась як теорія мови. Вона визнавала реальність конкретної мови і застосовувалась для вивчення її складних категорій та багатозначних явищ. Наприклад, морфологічна категорія розглядалась як сукупність форм, організованих тим чи тим способом.

Методологія (від гр. *methodos* – шлях дослідження і *logos* – слово, вчення) — спосіб пізнання й осмислення об'єктивної дійсності та процесів формування й упорядкування внутрішнього рефлексивного досвіду людини.

Мислення – 1) діяльність центральної нервової системи, спрямована на пізнання реалій навколишнього або уявного світу; 2) процес пізнавальної діяльності індивіда, що виявляється у відображенні дійсності і здатності мислити і розмірковувати, робити розумові висновки; виникає, формується та розвивається в суспільстві. М. може бути: 1) образним (активність сприйняття, цілісність уявлення, поняття й оцінки, що знаходять вираження в поетичному мовленні, в малярстві, музиці, архітектурі, кіно та ін.); 2) технічним (поєднання образу й поняття з їхнім технічним втіленням); 3) логічним (суворе дотримання понять і побудови судження).

Мова соціально опрацьована, історично мінлива знакова (фонетична, лексична, морфологічна, словотвірна, синтаксична) система, що виступає основним засобом спілкування, мислення, збереження інформації і виявлювана різними формами існування, кожна з яких має щонайменше одну з двох форм реалізації – усну або письмову; найважливіший засіб спілкування людей, тобто засіб вираження й повідомлення думок, почуттів і волевиявлень людини. Мова є знаковим механізмом спілкування; сукупність і система знакових одиниць спілкування.

Мова креольська (франц. *creole* від ісп. *criollo* – потомки, наступники) – мова, що постає внаслідок перетворень піджинів (розширюючи функції і розвиток структури) на рідні мови для певних мовних спільнот. М. к. поширені в Африці, Азії, Америці та Океанії. Граматика такої мови максимально спрощена, характеризується відсутністю словозмінної парадигматики. Фонологічна система формується на основі спрощення фонологічної системи мови-джерела. Мовами-джерелами для М. к. є англійська, французька, іспанська і португальська.

Мовлення – 1) діяльність людини, яка використовує мову для спілкування, вираження емоцій, вираження думок, для планування своїх дій; 2) системне утворення мовленнєвої діяльності, що характеризується спільними закономірностями мовленнєвого спілкування, усталеними у певному колективі зразками мовленнєвої поведінки; 3) постійно повторюваний процес спілкування однією мовою (процес говоріння, мовленнєва діяльність – їхня результативність (фіксований витвір, зафіксований пам'яттю / на письмі); 4) реалізація мови-коду, один із модусів існування людської мови (поряд з мовою і комунікацією).

Мовознавство, або **лінгвістика** – наука про будову та історичний розвиток мови, вивчає природну людську мову загалом (у всьому обсязі властивостей, функцій, будови, функціонування й історичного розвитку мови) і всі мови світу як її індивідуальних представників.

Молодограматизм – напрям у порівняльно-історичному мовознавстві, що поставив собі за мету досліджувати живі мови, які нібито розвиваються за суворими, без винятків, законами.

Наукова парадигма (від гр. *paradeigma* – приклад, зразок) – 1) спосіб пізнання й усвідомлення світу, що визначає загальні принципи дослідження об'єкта в різних науках; 2) представлення об'єкта науки в ракурсі понятійного апарату та процедур опису й аналізу певної течії, наукової школи (дескриптивістська, генеративна парадигма в мовознавстві); 3) зразок наукових уявлень і дій у певний період або на певній території (європейська, азіатська або західна, східна наукова парадигма; американська, європейська, радянська наукова парадигма і т. ін.).

Нейролінгвістика (грецьк. *neuron* – жила, нерв) – наука, що займається вивченням і відновленням порушень мовних навичок і вмінь.

Одиниці мови – постійні відтворювані мовні елементи з різними функціями і значеннями, що узагальнені як інваріанти мовної системи і які утворюють її відповідні яруси, зокрема, фонemi – фонемний, морфи – морфемний, морфеми – морфологічний, лексеми – лексичний, синтаксичне слово, словосполучення, речення – синтаксичний та ін.

Піджин (спотворена форма англ. *business* – справа) – торговельна, колоніальна, міжетнічна мова, утворена внаслідок спрощення структури і лексики контактних мов, виконує обмежені комунікативні функції і не є рідною для жодного мовця. П. використовувались як мови-посередники в поліетнічних суспільствах. Відомо близько 50 піджинізованих форм мови.

Прийом відносної хронології (*хроно-* + *-логія*) – прийом порівняльно-історичного методу, що полягає у встановленні послідовності появи в часі мовних явищ (яке з них виникло раніше, а яке пізніше). Застосування П. в. х. уможливило встановлення давності

одного факту щодо іншого. У сфері фонетичних явищ перша зміна задньоязикових у шиплячі в слов'янських мовах давніша першої зміни задньоязикових у свистячі: $[ч] > [ж]$, $[к] > [ч]$, $[х] > [ш]$ і $[з] > [з]$, $[к] > [ц]$, $[х] > [с]$. Пом'якшення задньоязикових приголосних у свистячі кваліфікують як пізніші.

Прийом внутрішньої реконструкції (лат. *re-* – префікс на позначення зворотної або повторної дії, або ж протилежної дії + *конструкція*) – прийом порівняльно-історичного мовознавства, сутність якого полягає у відтворенні незасвідчених мовних форм шляхом порівняння мовних одиниць усередині однієї мови; спосіб дослідження, за якого більш давня форма відновлюється шляхом зіставлення різних її відображень у межах тієї самої мови. У цьому разі факти споріднених мов не використовуються або використовуються для контролю.

Прийом зовнішньої інтерпретації (лат. *interpretatio* – пояснення, тлумачення, посередництво) – способи дослідження, спрямовані на вивчення мовних одиниць. Такі способи поділяються на два різновиди: 1) інтерпретація мовних одиниць щодо їхнього зв'язку з позамовними явищами (соціологічні прийоми, логіко-психологічні, артикуляційно-акустичні); 2) інтерпретація мовних одиниць за їхніми зв'язками з іншими одиницями мови (зовнішні для одиниць досліджуваного мовного яруса прийоми, але такі, що не виходять за межі мовної структури: прийом міжривневої інтерпретації, дистрибутивна методика, що розкриває особливості аналізованої одиниці через її оточення).

Прийом зовнішньої реконструкції (лат. *re-* – префікс на позначення зворотної або повторної дії, або ж протилежної дії + *конструкція*) – прийом порівняльно-історичного мовознавства, сутність якого полягає у відтворенні незасвідчених мовних форм на основі порівняння відповідних одиниць споріднених мов.

Прийом “слів і речей” (Wörterund Sachen) – прийом дослідження лексики, за якого історію слова вивчають разом з історією позначуваної словом речі, реалею (річчю і поняттям). При цьому значення слова розкривається через опис реалей, властивості яких виявляються та ілюструються прикладами використання слів. Уперше прийом “слів і речей” почав застосовуватися в енциклопедичних

довідниках, словниках, тому його також називають енциклопедичним прийомом вивчення слів. Термін **Прийом “слів і речей”** уперше запропонували Рудольф Мерінгер і Гуго Шухардт для історико-соціальних досліджень. Пізніше він почав використовуватися у вивченні й описі лексики сучасної мови, а також в етнографічних дослідженнях і тлумачних словниках.

Прийом хронологізації (грецьк. *chronos* – час + *-...логія*) – спосіб дослідження, за якого мовні факти набувають абсолютної та відносної характеристики. За історико-порівняльного вивчення абсолютна хронологія постає датуванням – встановленням першої фіксації досліджуваного факту або явища. Відкриття, видання, суцільне обстеження пам’яток писемності, створення історичних словників та монографій – це обов’язкова умова точного історичного вивчення конкретної мови. За історико-порівняльного вивчення використовується також прийом відносної хронології. Наприклад, аналіз переходу *[o]*, *[e]* в *[i]* показує, що в словах *ніч*, *сінь*, *ніч* такий перехід був опосередкованим – спочатку подовжені *[ē]*, *[ō]*, що стояли в складі перед наступним складом з відповідним редукованим – *[b]*, *[b̥]*, зазнали дифтонгізації, а потім перейшли в закритому складі в новий *[i]*: *[вѣль]* → *[вуол]* → *[вуил]* → *[вуіл]* → *[віл]*. Ці явища мають різну хронологію, тобто відносну.

Прийоми внутрішньої інтерпретації (лат. *interpretatio* – пояснення, трактування) – способи вивчення мовних явищ на основі їхніх системних парадигматичних і синтагматичних зв’язків. П. в. і. орієнтовані на вивчення внутрішньої будови мовних одиниць. Виділяються три види прийомів внутрішньої інтерпретації: 1) прийоми класифікації і систематики, спрямовані на виділення різних груп, розрядів, класів мовних одиниць; 2) парадигмальні прийоми, зокрема опозиційний та прийом семантичного поля, а також синтагматичні прийоми, зокрема позиційні, орієнтовані на аналіз будови виділених одиниць і категорій, їхніх зразків; 3) прийоми перетворень, зокрема трансформаційна методика.

Прийоми зовнішньої інтерпретації (лат. *interpretatio* – пояснення, трактування) – способи вивчення мовних явищ за зв’язком з позамовними (соціологічними, логіко-психологічними та ін.) явищами.

Психолінгвістика (грец. *psyche* – душа і франц. *linguistique* від лат. *lingua* – мова) – гібридна наука (постала у XX ст.), що вивчає процеси мовотворення і мовотворчості, сприйняття / розуміння і формування мовлення (у тому числі й говоріння) та співвідношення цих процесів із мовною системою. Розглядає співвідношення особистості зі структурою та суспільну свідомість, експериментальне дослідження психологічної діяльності суб'єкта щодо засвоєння та використання мовної системи. Психолінгвістика досліджує зв'язки між змістовою частиною мови, її реалізацією в конкретному мовленні та суспільним мисленням. У результаті вивчення асоціативного мислення мовців створюються словники асоціативної сполучуваності, добирається базовий матеріал для вивчення рідної, а також іноземної мови. П. пов'язана із психологією, і з лінгвістикою. Сучасна психолінгвістика пов'язана з дослідженнями когнітивних наук. П. є частиною дисциплін, що вивчають характер знань, структуру ментальних уявлень і як вони діють у таких фундаментальних розумових процесах, як логіка та прийняття рішень. П. описує процеси сприйняття інформації, становлення та функціонування мовленнєвої свідомості, що відображає систему образів дійсності. П. вивчає зв'язки між змістовим виміром мови і суспільним мисленням, суспільним життям мовного колективу як необхідну умову проникнення у природу лінгвістичних одиниць.

Психопетичність – принцип дослідження мови з урахуванням інших, ніж мислення, смислопороджувальних механізмів свідомості людини (відчуттів, почуттів, інтуїції, трансценденції, колективного позасвідомого). Підґрунтям цього принципу стала модель психіки швейцарського психолога К. Юнга, що складається з п'яти психічних функцій, які створюють локальне психічне середовище, психофункціональний континуум. Психопетичний принцип доповнює менталістську орієнтацію сучасних когнітивних досліджень новим перспективним аспектом, який розроблявся у психолінгвістиці, психології, психоаналізі тощо.

Регістр (лат. *registrum* – список, перелік) **спілкування** – різновид дискурсу (тексту), що сформувався під впливом ситуативного контексту в спілкуванні соціалізованих особистостей; реалізація дискурсу (тексту) в конкретній конситуації спілкування, основу якої складають імпліковані в комунікативній компетенції мовців правила

(конвенції, звички) спілкування; дискурсивні засоби мовного коду, використовувані залежно від сфери спілкування.

Рівень мови / Підсистема мовна / Ярус мовний – сукупність однорідних одиниць мови й відношень між ними (напр., фонетичний рівень мови – сукупність взаємопов’язаних і протиставлених фонем); підсистема мовної системи, якій властива сукупність відносно однорідних одиниць і набір правил, що регулюють і регламентують їхнє використання та групування на різні класи і підкласи; основними мовними рівнями є: фонемний, морфологічний, синтаксичний, лексичний.

Свідомість – форма психічної діяльності, орієнтована на відображення та перетворення дійсності.

Семасіологія (грецьк. *sema* – знак; *semasia* – значення і *logos* – слово, вчення) – розділ мовознавства, що вивчає значення слова, лексичну семантику, лексичну систему мови й слово як елемент цієї системи з огляду внутрішніх закономірностей, що її організують, зокрема: природу лексичного значення, типи лексичних значень, закономірності смислового розвитку слів, зміни значень, групи слів, вичленовувані на підставі наявності спільних і диференційних компонентів значення (*антоніми, синоніми* і под.); **у широкому значенні** – наука про семантичні одиниці мови; один з двох підходів до вивчення мовного знака, що передбачає шлях від форми (плану вираження) до значення (плану змісту).

Семіотика (грецьк. *sēmeiōtikē* – учення про знаки, *sēmeion* – знак) (**семіологія** (грецьк. *sēmeion* – знак + *-логія*)) – наукова дисципліна, що вивчає спільне в будові, функціонуванні, використанні тощо різних знакових систем, які зберігають і передають інформацію; наука про функціонування інформаційних знакових систем, за допомогою яких здійснюється спілкування в людському середовищі (*природна мова, система мистецьких і наукових, у тому числі формалізованих, засобів передачі думок і почуттів, система жестових, світлових, тактильних, звукових, речових і под. сигналів побутового, обрядового, сакрального характеру* тощо), а також спілкування тварин. Семіотика, за твердженням Ч.-С. Пірса (1839-1914) – американського філософа та математика, або семіологія, – за термінологією швейцарського лінгвіста Фердінанда де Соссюра (1857-1918), виникає наприкінці XIX ст. Спочатку ці терміни означали різні по-

няття. Термін **семіотика** вживався щодо знакових систем формально-логічного та логіко-математичного характеру, а термін **семасіологія** – щодо природної мови та мистецьких «мов». Сьогодні вони використовуються здебільшого як синоніми. Вивчає структуру й функціонування знаків у аспектах семантики, синтактики і прагматики.

Сінтез (грецьк. *synthesis* – поєднання, сполучення, складання) – метод наукового дослідження явищ дійсності в їхній єдності та цілісності, основою якого є з'єднання частин в єдине ціле.

Синхронія (грецьк. *synchronos* – одночасний) – 1) стан мови в певний момент її розвитку як системи одночасно наявних взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів (див. також: **Система мови**); горизонтальний зріз мови, умовне виділення одного стану, одного історичного етапу розвитку мови, який розглядається як об'єкт дослідження. Синхронним є все, що стосується статичного аспекту науки; діахронним є все те, що стосується еволюції (Фердинанд де Соссюр); 2) вивчення мови в цьому стані (в абстракції від часового чинника).

Система (грецьк. *systema* – утворення, складення з певних частин, поєднання) – сукупність елементів, якій властиві: 1) закономірні відношення між елементами; 2) цілісність як результат цієї взаємодії; 3) автономність поведінки; 4) несумарність (неадитивність) властивостей системи щодо властивостей складників її елементів. У мові немає несистемних явищ. Відзначувані дослідниками “асистемні факти” насправді постають включеними у відношення з одиницями мови на тому чи тому ґрунті. Мова – відкрита система, у зв'язку з чим витворюване враження асистемності. Суворість системної організації мови на різних її рівнях різні.

Соціолінгвістика (лат. *societas* – спільність, *socio* ↔ *socialis* – суспільний, громадський і франц. *linguistique* від лат. *lingua* – мова) – мовознавча наука (гібридна наука, що постала у ХХ ст. на перетині соціології, соціальної психології, лінгвістики), що вивчає соціальну природу мови, її суспільні функції, взаємодію мови і суспільства, загальні закономірності розвитку і функціонування мови в суспільстві (**макросоціолінгвістика**), а також варіативність та зміни в мові, зумовлені соціальними чинниками (**мікросоціолінгвістика**); наука, що охоплює мовознавчі дослідження (навчальна дисципліна), спря-

мовані на вивчення мови в її соціальних контекстах, або соціально-му житті крізь призму лінгвістичних категорій (дефініція належить Н. Коуплендові і А. Яворському), вивчає також різні впливи соціального середовища на мову і на мовленнєву поведінку. Із оптимізацією соціальної функції мови у прикладній лінгвістиці пов'язано вивчення способів взаємодії мови і суспільства, що здебільшого належить до сфери **соціолінгвістики**. У межах останньої розмежовують два аспекти – вплив соціальної структури суспільства на мову і мова як чинник впливу на суспільство.

Структура (лат. *structura* – побудова, взаєморозміщення, взаєморозташування) – 1) те саме, що будова мовної одиниці; 2) сукупність відношень і зв'язків між елементами (одиницями) мовної системи, що об'єднують їх у парадигми, опозиції, семантичні поля (парадигматична структура), та сукупність відношень між елементами (одиницями) у лінійних послідовностях (синтагматична структура). Залежно від виду аналізованої одиниці розмежовують: **фонологічну структуру мови** (систему опозицій між фонемами), **синтаксичну структуру мови** (сукупність відношень між синтаксичними словами, словосполученнями, реченнями), **морфологічну структуру мови** (систему відношень між частинами мови) тощо.

Субстрат (лат. *sub* – під і *stratum* – шар, пласт) – елементи мови (переважно корінного населення, витісненого з певної території), що проникли у мову-переможця у вигляді специфічних рис (напр., елементи гальського двадцятирічного рахунку у французькій мові); мова-підоснова, елементи якої розчинилися в мові, що нашарувалася на неї; сліди витісненої місцевої мови, яка була поширеною на певній лінгвогеографічній території до приходу носіїв нової мови. С. передбачає таке контактування мов, коли одна мова перемагає іншу, при цьому в першій залишаються сліди поглинутої мови. С. виявляється на глибинному рівні мови (фонетичному, морфологічному, синтаксичному).

Суперстрат (лат. *super* – зверху, над і *stratum* – шар, пласт; *superstratum* – верхній шар) – мова-надоснова, елементи якої розчинилися в мові, над котрою вона нашарувалася; сліди мови чужинців, асимільованих корінним населенням; нашарування мови зайшлого населення в мові корінного етносу, який, поглинаючи пришельців, асимілює і їхню мову, але вона виявляється своїми елементами

насамперед на фонетичному і граматичному рівнях; елементи мови-зайди, не засвоєної на певній території, але такої, що справила вплив на місцеву мову у вигляді специфічних рис, засвоєних місцевим населенням (напр., французька лексика в англійській мові).

Теорія (грецьк. *theōria* – спостереження, досліджуване) **знака білатеральна** (бі... + лат. *lateralis* – боковий від *latus* – бік) – теорія, згідно з якою знак є двобічною одиницею, що має план вираження та план змісту.

Теорія знака унілатеральна (лат. *unus* – один) – теорія, згідно з якою знак є однібічним, тобто має лише план вираження (значення перебуває поза знаком).

Теорія ієрарії (грецьк. *hierarchia* від *hieros* – священний та *archē* – влада) **мовних рівнів** – теорія, за якою мовні одиниці у плані вираження ґрунтуються на нижчому рівні, а планом змісту належать до вищого рівня (за Емілем Бенвеністом).

Теорія ізоморфізму (грецьк. *isos* – рівний, однаковий і *morphe* – вид, форма) – теорія, що доводить відсутність якісних відмінностей між різними мовними ярусами та уможливорює застосування в їхньому дослідженні тих самих методів і принципів (за Єжи Куриловичем).

Типологія (франц. *type* від грецьк. *typos* – відбиток, зразок, форма і *logos* – вчення) – 1) розділ мовознавства, що вивчає мови методом їхнього порівняння за якими-небудь параметрами (ознаками, характеристиками) – формальними і / або змістовими – для встановлення структурної подібності та визначення типів, за якими мови можуть класифікуватися. Досліджуються типологічні особливості мов, що належать до різних мовних сімей; у процесі дослідження аналізується синхронний зріз мови; 2) метод, спрямований на порівняльне вивчення ознак, зв'язків, функцій, відношень рівнів системної організації об'єкта; класифікація мовних одиниць за певними спільними ознаками; 3) порівняльне вивчення структурних і функційних властивостей мов незалежно від характеру генетичних відношень між ними.

Узус (лат. *usus* – користування, вживання, звичай) – 1) загальноприйняте носіями певної мови вживання слів, словоформ, синтаксичних конструкцій тощо на відміну від їхніх оказіональних (випад-

кових, індивідуальних) уживань; некодифікована норма; 2) реальне функціонування певної мови; мовленнєва практика певного мовного колективу, частково регульована нормами усного та письмового мовлення. У. охоплює не тільки правильне (нормативне) мовлення, але й можливі відхилення від норми, включаючи просторіччя; 3) звичай, правило.

Універсалії (лат. *universalis* – загальний) – 1) загальні поняття; 2) мовні явища та властивості, характерні для всіх або більшості мов світу. Так, для кожної мови світу характерний поділ звуків на голосні й приголосні, іменників – на загальні та власні тощо.

Універсологія (лат. *universalis* – загальний і грецьк. *logos* – слово; поняття, вчення) – напрям досліджень, зорієнтований на виявлення найзагальніших структурних характеристик мови, що виокремлюють її з-поміж інших природних і штучних сигнальних систем.

Характерологія (грецьк. *charaktēr* – риса, особливість + *-λογία*) – розділ лінгвістичної типології, що вивчає в типологічному аспекті окремі мовні явища в системах обмеженої кількості генетично споріднених і неспоріднених мов для вияву функційних властивостей конкретної мови, що визначають її особливості на тлі інших мов і зумовлюють частковіші ознаки цієї мовної структури. Характерологія постає проміжною між описовим мовознавством, порівняльним мовознавством і типологією, тяжіючи до останньої.

Чинники екстралінгвістичні (лат. *extra* – поза, зовні, крім і франц. *linguistique* – мовний) – чинники, що належать до реальної дійсності, в умовах якої розвивається та функціонує мова. Екстралінгвістичні чинники мовних змін (пор., напр., культурно-економічні, суспільно-політичні, географічні тощо).

Школа (лат. *schola* від грецьк. *scholē* – дозвілля, учена бесіда) **естетичного** (прикм. від ім. *естетика*) **ідеалізму** (франц. *idéalisme* від грецьк. *idea* – ідея) – мовознавчий напрям, представники якого критикували молодогораматизм з позицій так званої естетичної філософії мови, розглядали мову як творчу діяльність індивіда.

Школа «слів і речей» – мовознавчий напрям, що висунув принципи вивчення лексики у зв'язку з культурою та історією народу.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Головні наукові парадигми в історії мовознавства. Визначення наукової парадигми.
2. Парадигмальна переорієнтація сучасного мовознавства: сучасні лінгвістичні парадигми.
3. Об'єкт, предмет і ключові поняття лінгвометодології.
4. Загальні методологічні принципи сучасного мовознавства. Загальнонаукові методи дослідження мови.
5. Лінгвістичні методи, методики і прийоми дослідження: а) описовий метод; б) порівняльно-історичний метод; в) зіставний метод; г) структурний метод і його методики; ґ) соціолінгвістичні та психологічні методи; д) математичні методи у мовознавстві; е) нові методи аналізу мовних явищ.
6. Системний характер мови. Парадигматичні, синтагматичні й ієрархічні відношення між мовними одиницями. Співвідношення системних і несистемних явищ у мові.
7. Структура мови. Основні й проміжні рівні мови.
8. Фонологічна система мови.
9. Граматична система мови.
10. Лексико-семантична система мови.
11. Морфологічний, словотвірний та фразеологічний рівні мови.
12. Міжрівневі категорії мови.
13. Системність лексики як відкриття вітчизняної лінгвістики останньої третини ХХ століття.
14. Теорії лексичного значення як концептуальні уявлення про його природу й сутність.
15. Семасіологія як галузь лінгвістичної семантики. Семасіологічний підхід до вивчення лексики.
16. Формальне та семантичне варіювання лексеми. Лексема, семема, сема. Виділення лексико-семантичних варіантів багатозначної лексеми.
17. Структура лексико-семантичної системи мови. Семантичне поле як спосіб здійснення системних зв'язків у лексиці.
18. Семантичні універсалиї.
19. Методи семасіології.
20. Лінгвосеміотика: об'єкт, предмет, становлення.

21. Мовний знак, його природа й типологія.
22. Моделі семіозису. П'ять лінгвосеміотичних питань.
23. Ономазіологія. Об'єкт, предмет, головні напрями. Проблема моделювання номінативних процесів.
24. Принципи когнітивно-ономазіологічного аналізу номінативних одиниць.
25. Проблема мотивації у словотворі й ономазіології.
26. Психолінгвістика: витоки, об'єкт, предмет, становлення.
27. Американські школи психолінгвістики: дескриптивізм і генеративізм.
28. Проблема породження (продукування) мовлення. Мова і мислення.
29. Проблема сприйняття й розуміння мовлення та тексту.
30. Проблема онтогенезу мовлення.
31. Проблема пам'яті у психолінгвістиці. Пам'ять – знання – компетенція.
32. Проблема ментального лексикону.
33. Проблема асоціацій.
34. Внутрішня структура психолінгвістики й міждисциплінарні зв'язки.
35. Проблема об'єкта та предмета етнолінгвістики. Етнолінгвістика в колі інших наукових галузей і лінгвістичних дисциплін.
36. Витоки етнопсихолінгвістики й лінгвокультурології, їхнє становлення.
37. Гіпотеза лінгвістичної відносності, її слабкі варіанти й альтернативні теорії співвідношення мови та мислення (етнічної свідомості).
38. Проблема етносу, його ознак й етнічної ідентичності в етнолінгвістиці.
39. Психологічні параметри етнічної ідентичності.
40. Проблема співвідношення мови й культури.
41. Культурна ідентичність. Етнокультурна компетенція та її складники.
42. Проблеми інкультурації й акультурації. Культурний шок.
43. Проблеми міжкультурної комунікації.
44. Історія становлення поняття «мовна картина світу». «Вузке» та «широке» розуміння цього поняття.
45. Типологія картин світу. Співвідношення наукової та мовної картин світу.
46. Чинники, що детермінують феномен національно-мовних картин світу.
47. Структура національно-мовних картин світу.
48. Етнічна культура як генеруючий чинник утворення національно-мовних картин світу.

49. Співвідношення понять «мова» та «культура».
50. Етноцентризм як соціально-психологічний та мовний феномен.
51. Соціолінгвістика, предмет, об'єкт, витоки. Становлення соціолінгвістики.
52. Напрями сучасних соціолінгвістичних досліджень.
53. Проблема соціальної диференціації мови. Форми існування, соціальні різновиди мови і форми міксації мов.
54. Проблема мовної ситуації.
55. Мовні контакти. Диглосія і білінгвізм (полілінгвізм).
56. Проблема мовної норми та варіативності.
57. Проблема колективного вибору мови.
58. Мовна політика. Проблема мови і влади. Політична лінгвістика.
59. Лінгвогендерологія.
60. Інтерлінгвістика. Міжнародні мови.
61. Методи соціолінгвістичних досліджень.
62. Предмет, об'єкт, витоки когнітивної лінгвістики.
63. Завдання, принципи й напрями когнітивної лінгвістики.
64. Проблема категоризації в когнітивній лінгвістиці.
65. Прототипна семантика. Принципи і проблеми когнітивної семантики.
66. Проблема структур репрезентації знань. Когнітивне моделювання.
67. Лінгвоконцептологія: завдання та головні поняття. Концепт як центральне поняття сучасної антропологічної лінгвістики.
68. Проблема концепту в сучасній лінгвістиці. Співвідношення термінів «концепт», «поняття», «значення».
69. Структура концепту як гетерогенного ментального утворення.
70. Концепт як основна складова мовної картини світу.
71. Методика концептуального аналізу. Методика опису концепту в науковому дослідженні.
72. Когнітивний аспект синтаксису.
73. Предмет, об'єкт, становлення лінгвістики тексту. Напрями лінгвістики тексту.
74. Текст і текстема: проблема дефініції.
75. Проблема категорійної ієрархії тексту.
76. Типологія текстових категорій.
77. Проблема контексту. Імпліцитний план тексту.
78. Визначення дискурсу в сучасній лінгвістиці. Співвідношення понять «текст» і «дискурс» у мовознавстві. Структура і типологія дискурсу.

79. Дискурсологія: напрями розвитку й суміжні дисципліни.
80. Герменевтика. Герменевтичні техніки. Проблеми інтерпретації тексту.
81. Методи дослідження тексту. Дискурс-аналіз як новітній метод лінгвістичних досліджень.
82. Предмет, об'єкт і становлення комунікативної лінгвістики.
83. Основні категорії комунікативної лінгвістики.
84. Комунікація як центральне поняття комунікативної лінгвістики. Проблема одиниці мовної комунікації.
85. Мовленнєвий акт, його типи та структура. Теорія мовленнєвих актів.
86. Комунікативна ситуація, комунікативний акт, дискурс.
87. Проблема моделювання комунікації. Складники комунікативної ситуації як дискурсу. Структурні характеристики стандартної комунікативної ситуації.
88. Комунікативна взаємодія, її типи.
89. Лінгвопрагматика. Закони та правила комунікативної взаємодії.
90. Проблема зразків мовної комунікації.
91. Сутність мовленнєвого жанру як категорії комунікації.
92. Комунікативні стратегії і тактики як комунікативні категорії.
93. Пресупозиція як універсальна категорія комунікативної ситуації.
94. Мовна особистість: комунікативна компетенція та мовленнєва поведінка.
95. Соціальні ролі комунікантів у міжособистісній комунікації.
96. Лінгвістична генологія (лінгвогенристика).
97. Паравербальні засоби мовної комунікації. Паралінгвістика. Витоки та сучасний стан досліджень невербальних компонентів комунікації.
98. Прикладна лінгвістика та напрями її досліджень.
99. Прикладна фонетика.
100. Прикладні напрями комп'ютерної лінгвістики.
101. Комп'ютерна лексикографія.
102. Прикладний аспект термінознавства.
103. Корпусна лінгвістика.
104. Прикладне спрямування перекладознавства.
105. Прикладне спрямування патопсихолінгвістики.
106. Судова (кримінальна) лінгвістика.
107. Прикладне значення розробки проблем комунікативного впливу. Нейролінгвістичне програмування.

Навчально-методичне видання

Вероніка Баньої, Папіш Віталія

**НОВІТНІ НАПРЯМИ
СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА**

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку 12.09.2024 р. Формат 64х90/16.

Папір офсетний. Друк цифр. Times New Roman.

Ум. друк. арк. 7,2. Тираж 100 прим.

Віддруковано в ТОВ “Поліграфцентр “Ліра”:
88000, м. Ужгород, вул. Митрака, 25 www.lira-print.com

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ЗТ № 24 від 7 листопада 2005 року.